

The Diak logo is located in the top right corner of the page. It consists of the word "Diak" in a bold, pink, sans-serif font. The letter "i" has a small white dot, and the letter "k" has a small white crossbar. The background of the page features a large, abstract graphic of overlapping pink and white curved shapes.

**Annu-Elina Erkkilä
Elviira Ruoho
Teea Salmi**

Diakonia-ammattikorkeakoulu
Humanistisen alan
ammattikorkeakoulututkinto
Tulkki (AMK), viittomakieli ja tulkkaus
Opinnäytetyö, 2022

KULTTUURI KUULUU KAIKILLE

Tukiviitotun lastennäytelmän tekeminen erityislapsille

TIIVISTELMÄ

Annu-Elina Erkkilä, Elviira Ruoho & Teea Salmi
Kulttuuri kuuluu kaikille - Tukiviitotun lastennäytelmän tekeminen erityislapsille
40 sivua ja 4 liitettä
Kevät 2022
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Humanistisen alan ammattikorkeakoulututkinto
Tulkki (AMK), viittomakieli ja tulkkkaus

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää tukiviittomien toimivuutta ymmärtämisen tukena lastennäytelmässä. Tavoitteena oli tehdä saavutettavampaa kulttuuria erityisryhmiin kuuluville lapsille. Opinnäytetyössä tehtiin tukiviitottu versio Katri Huovisen näytelmästä *Metsänvartijat*. Näytelmää ei ollut tulkkauksessa puhevammaisten tulkkkeja, vaan näyttelijät tuottivat tukiviittomat itse.

Käsikirjoituksesta valittiin tukiviitottavat sanat ja valintoja muokattiin näytelmän harjoitusten aikana. Valmis näytelmä esitettiin kaksi kertaa alakoulun erityisryhmille. Tukiviittomien toimivuutta sekä vaikutuksia esiintymiseen ja vuorovaikutukseen havainnointiin koko prosessin ajan. Opinnäytetyössä toteutettiin myös sähköpostihaastattelu ja sähköpostikysely. Aineisto kerättiin näytelmän nähneiltä opettajilta ja puhevammaisten tulkkkeilta. Sähköpostihaastatteluun vastanneet kaksi opettajaa keräsivät palautetta myös oppilailtaan. Sähköpostikysely lähetettiin 31:lle tulkkille, joista 8 vastasi. Kyselyn vastausprosentti oli 26. Koko aineisto analysoitiin teemoittelemalla. Kyselyillä haluttiin ensisijaisesti selvittää, onko näyttelijöiden tukiviittominen toimiva menetelmä ja tukivatko viittomat näytelmän ymmärtämistä.

Aineistosta saatujen tulosten perusteella voidaan tehdä johtopäätös, että näyttelijöiden tukiviittomisesta on hyötyä erityislapsille. Näytelmäprojektissa mukana olleiden kokemuksista voidaan todeta, että tukiviittomien yhdistäminen näyttelemiseen on haastava, mutta silti toimiva ja kehittämisen arvoinen menetelmä.

Opinnäytetyön tulosten mukaan erityisryhmät huomioivalle taiteelle on tarvetta ja se herättää kiinnostusta. Erityisryhmille tulisi olla kulttuuritarjontaa samalla tavalla kuin valtaväestöllekin. Tekemällä saavutettavampaa kulttuuria voidaan tukea heidän kielenkehitystään, vahvistaa vuorovaikutustaitoja ja edistää osallisuutta.

Asiasanat: lastennäytelmät, saavutettavuus, tukiviittomat

ABSTRACT

Annu-Elina Erkkilä, Elviira Ruoho & Teea Salmi

Culture is for everyone - Creating a support signed play for children with special needs

40 pages and 4 appendices

Spring 2022

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Humanities

Interpreter, Sign Language and Interpreting

The purpose of this thesis was to study the functionality of sign supported speech in a play made for children. The goal was to make culture more accessible for children with special needs. There was a development-oriented project made, where Katri Huovinen's script called *Metsänvartijat* was turned into a play with sign supported speech. In the play the actors used sign supported speech and there were no interpreters.

The play's script was given support signs and then played two times at an elementary school's special education classes. The signed words in the script were changed many times during the whole duration of the project. The signs' effects on acting and interactions were observed throughout the whole process. There was also an e-mail interview and an e-mail survey carried out. The material was obtained from the teachers of said classes, and a group of AAC interpreters who had seen a video clip of the play. The two teachers answering the theme interview also collected feedback of the play from their students. The e-mail survey was sent out to 31 interpreters of which 8 replied. The response rate was 26%. All of the material were analysed using thematic analysis. The main research questions were to check the compatibility of sign supported speech along with acting and to verify the efficiency of sign on helping to understand the play along with the pace.

The results of the material strongly indicate that sign supported speech helps kids who need communication support to follow and enjoy the play. From the observations of those involved in the making of the play, it can be said that sign supported theatre is worth developing further.

There is indeed need for more culture made accessible also for people with special needs. They share the same right to have artistic experiences and enjoyment with others. By creating more accessible art, it is possible to support speech development, communication and involvement on the society of those with special needs.

Keywords: accessibility, children's theatre, sign supported speech

TUKIVIITOTTU SELKOKIELINEN TIIVISTELMÄ

Annu-Elina Erkkilä, Elviira Ruoho & Teea Salmi
Kulttuuri kuuluu kaikille - Tukiviitotun lastennäytelmän tekeminen erityislapsille
40 sivua ja 4 liitettä
Kevät 2022
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Humanistisen alan ammattikorkeakoulututkinto
Tulkki (AMK), viittomakieli ja tulkkkaus

https://www.youtube.com/watch?v=BnHcL5jTd_8

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 PUHETTA TUKEVAT JA KORVAAVAT KOMMUNIKAATIOMENETELMÄT	7
2.1 Kuvakommunikaatio.....	8
2.2 Esinekommunikaatio	8
3 VIITTOMAKOMMUNIKAATIO JA SUOMALAINEN VIITTOMAKIELI	9
3.1 Tukiviittomat.....	9
3.2 Suomalainen viittomakieli.....	10
3.3 Viitottu puhe	11
4 PUHETTA TUKEVIEN JA KORVAAVIEN MENETELMIEN KÄYTTÄJÄT .	12
4.1 Viivästynyt puheen ja kielen kehitys.....	13
4.2 Kehitysvammaisuus	14
4.3 Autismin kirjo.....	14
5 TEATTERI LASTEN KIELENKEHITYKSEN TUKENA.....	16
5.1 Lastenteatteri	17
5.2 Kielenkehitys, leikki ja teatteri	17
5.3 Viittominen ja käsieleet näytelmässä	19
6 TUKIVIITOTUN NÄYTELMÄN TEKOPROSESSI JA HAVAINNOT	20
6.1 Tukiviitotun näytelmän kohdeyleisö.....	21
6.2 Käsikirjoituksen työstäminen.....	22
6.3 Tukiviittomien valinta.....	24
6.4 Tukiviittomien vaikutusten havainnointi	25
6.4.1 Tukiviittomien vaikutus rekvisiittaan, asuihin ja lavasteisiin.....	25
6.4.2 Tukiviittomien vaikutus näyttelemiseen	26
6.4.3 Tukiviittomien vaikutus roolisuoritukseen	27
7 AINEISTON KERÄÄMINEN JA ANALYSOINTI	30
7.1 Kyselyn toteutus.....	30
7.2 Aineiston analysointi	31

8 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	32
8.1 Tukiviittomien hyödyllisyys lastennäytelmässä	32
8.2 Toteutuksen toimivuus	33
8.3 Tukiviitotun teatterin kysyntä ja muut huomiot	33
9 POHDINTA	35
LÄHTEET.....	37
LIITE 1. <i>Metsänvartijat</i> -näytelmän käsikirjotus.....	41
LIITE 2. <i>Metsänvartijat</i> -taltiointi.....	50
LIITE 3. Saatekirje opettajille	51
LIITE 4. Tutkimuskirje tulkeille	52

1 JOHDANTO

Kulttuuri kuuluu kaikille. Vammaisryhmien huomioiminen ja taiteen tekeminen ovat molemmat jatkuvasti ajankohtaisia asioita. Saavutettavuuteen kiinnitetään yhä enemmän huomiota monilla yhteiskunnan osa-alueilla. Kaikilla on oikeus kokea esittävän taiteen elämyksiä. Näiden asioiden vuoksi halusimme opinnäytetyössämme olla mukana luomassa saavutettavampaa tulevaisuutta.

Opinnäytetyössä teimme tukiviitotun version lehtori Katri Huovisen käsikirjoittamasta näytelmästä *Metsänvartijat*. Kävimme esittämässä näytelmän kahdelle alakoulun erityisryhmälle. Tutkimuksellisessa osiossa selvitimme tukiviittomien käytön toimivuutta lastennäytelmässä. Tuloksien pohjalta saimme osviittaa siitä, onko tukiviittomista hyötyä esittävässä taiteessa.

Yhtenä tärkeänä teemana kehittämistyössämme oli myös tukea lasten kielenkehitystä, jota teatteri ja draama edistävät monella tapaa. Teatteri on tavallisimmin hahmojen välistä dialogia. Dialogi on merkitysten jakamista ja vuorovaikutusta toisten kanssa. Puhevammaisilla henkilöillä voi olla kielen, hahmottamisen ja erilaisten kognitiivisten taitojen kehittymisen häiriöitä. Erityisesti autismin kirjon henkilöillä ja kehitysvammaisilla ilmenee paljon hahmottamisen sekä aisti- ja tunte säätelyn ongelmia. Halusimme ottaa näitä asioita huomioon opinnäytetyössämme tekemällä näytelmästä mahdollisimman selkeän ja viihdyttävän.

Teatterissa lapset pääsevät sekä näkemään hahmojen välistä vuorovaikutusta että elämään mukana heidän tunteissaan ja tarinan tapahtumissa. Lisäksi ympäristö on turvallinen, sillä kyseessä on näytelmä eikä mitään tapahdu oikeasti. Teatteri antaa virikkeitä lapsen kaikille aisteille ja sitä kautta aktivoi myös mielikuvitusta. Lisäksi se kehittää vuorovaikutustaitoja ja itseilmaisua. Tukiviittomilla voimme mahdollisesti auttaa lasta tavoittamaan paremmin kaikkea tätä.

2 PUHETTA TUKEVAT JA KORVAAVAT KOMMUNIKAATIOMENETELMÄT

Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiomenetelmät ovat kommunikaatiokeinoja, joita yleensä otetaan käyttöön, kun henkilöllä on vaikeuksia ymmärtää tai tuottaa puhetta. Näitä kommunikaatiomenetelmiä kutsutaan usein nimellä AAC, joka tulee englannin kielen sanoista augmentative and alternative communication. Erilaisia AAC-keinoja ovat esimerkiksi kuvien, viittomien sekä esineiden käyttö kommunikaatiossa. Kun henkilön puhe on epäselvää tai puutteellista, voidaan kuvien ja viittomien avulla tukea kommunikaatiota ja selventää viestin ymmärtämistä. Jos henkilön ilmaisusta puuttuu puhe kokonaan, korvataan kommunikaatio muilla keinoilla. AAC-keinojen käyttö voi olla henkilöstä riippuen joko vain väliaikaista tai pysyvää. (Huuhtanen, 2011, s. 15.)

Eri puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiokeinot voidaan lajitella kategorioihin monella tavalla. Ne voidaan lajitella esimerkiksi avusteiseen ja ei-avusteiseen kommunikaatioon. Se, kumpaan kategoriaan kommunikaatiokeino kuuluu, riippuu siitä, miten merkit kyseisen keinoon avulla ilmaistaan. Avusteista kommunikaatiota on kaikki sellainen kommunikaatio, jossa käytetään tukena muun muassa eri merkkejä, kuvia ja esineitä. Ei-avusteinen kommunikaatio on sellaista, jossa ei tarvita mitään välineitä. Esimerkiksi elekieli, ääntely ja eri viittomakommunikaatiot ovat ei-avusteisia. (Haaksilahti, 2012, s. 145–146.)

Puhetta tukevilla ja korvaavilla kommunikaatiomenetelmillä pyritään parantamaan yksilön mahdollisuuksia kommunikoida, sekä edistämään hänen itsenäistä toimintaansa ja osallisuuttaan. On tärkeää, että menetelmää pystytään käyttämään erilaisissa ympäristöissä. Sen avulla ihminen pystyy esimerkiksi vastaamaan ja kysymään asioita sekä tuttujen että tuntemattomien ihmisten kanssa. (Ferm & Thungerg, 2008, s. 461–462.) Seuraavaksi kerromme enemmän kuva-, esine- ja viittomakommunikaatioista, koska ne ovat yleisiä puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä. Ne ovat myös vahvasti esillä opinnäytetyösämme.

2.1 Kuvakommunikaatio

Kuvakommunikaatiolla tarkoitetaan erilaisten kuvallisten viestien käyttöä joko puhuttujen sanojen tukemiseksi tai korvaamiseksi. Tällaisia kuvallisia viestejä voivat olla esimerkiksi piirretyt kuvat, valokuvat sekä erilaiset symbolit. Kuvat voivat olla joko abstrakteja tai konkreettisia. Kun puhevammaisen henkilö tarvitsee kuvallisia merkkejä kommunikaationsa tukemiseen, on hyödyllistä koota henkilön tarvitsemat kuvat yhteen. Kuvat voivat olla koottuna esimerkiksi jonkinlaiseen tekniseen apuvälineeseen, kuten puhelaitteeseen tai kommunikointiohjelmaan. (Trygg, 2010, s. 42.) Kuvalliset merkit voivat olla koottuna yhteen myös erilaisiin kommunikointitauluihin tai -kansioihin (Salonsaari, 2012, s. 152). Koska kommunikointitaulujen tila on rajallinen, on tärkeää, että sen sisältämät kuvat on tarkkaan harkittu käyttäjän tarpeiden mukaan. Taulujen ja kansioiden kuvat lajitellaan usein eri värikoodeilla sanaluokasta riippuen, mikä helpottaa niiden erottamista. (Trygg, 2010, s. 88.)

Kun kuvat ovat esillä kommunikointitilanteessa, niistä osoitetaan esimerkiksi sormella tai otsatikulla haluttu viesti. Kuvallisten viestien hyöty on siinä, että ne pysyvät konkreettisesti esillä niin kauan kuin niitä tarvitaan, mikä auttaa muistamista ja hahmottamista sekä tukee esillä olevan asian jäsentämistä. Kuvat tukevat kommunikaatiossa siis sekä tuottamista että ymmärtämistä, ja kuvakommunikaatio soveltuu sekä lasten että aikuisten käyttöön. (Haaksilahti, 2012, s. 152–153.)

2.2 Esinekommunikaatio

Yksi hyvin konkreettinen puhetta tukeva ja korvaava kommunikaatiokeino on fyysisten esineiden käyttö. Jotta kommunikaatio esineiden tukemana onnistuu helpommin, on tärkeää, että ympäristössä on esillä kiinnostavia esineitä, joita voi katsella ja joista voi keskustella. Eniten esinekommunikaatiota käytetään henkilöiden kanssa, joilla on vaikeuksia ymmärtää puhetta tai he eivät ymmärrä puhetta ollenkaan. Heidän ei myöskään oleteta saavuttavan kielenkehityksessä symbolitasoa. Jos kielenkehitys on hiukan kehittyneemmällä tasolla, on menetelmässä mahdollista ottaa mukaan tarkkaan harkitut esinesarjat. Esineet toimivat

ikään kuin signaaleina, jotka merkitsevät arjen tapahtumia. Yleensä aluksi esineet toimivat viesteinä lähi-ihmisiltä puhevammaiselle henkilölle, mutta ajan kuluessa hän voi myös itse katsoa tai hakea tietyn esineen ilmaistakseen haluaansa asiaa. Esimerkiksi juomalasin katsominen, osoittaminen tai hakeminen voi ilmaista janon tunnetta. (Trygg, 2010, s. 64–65.)

3 VIITTOMAKOMMUNIKAATIO JA SUOMALAINEN VIITTOMAKIELI

Kieli on ihmisten luonnollinen viestintäjärjestelmä, jonka ilmenemismuotoja ovat puhuttu, viitottu tai kirjoitettu kieli. Puhuttu ja viitottu kieli voidaan omaksua ensikieleksi, kun taas kirjoitettu kieli on oppimisen tulos. Puhutulla ja viitotulla kielellä on myös muita yhteisiä ominaisuuksia. Molempien kielten tuotokset ovat katoavia ja niiden tuottaminen ja suunnittelu tapahtuvat samanaikaisesti. Viitottu kieli eroaa kuitenkin puhutusta kielestä siinä, että se perustuu näköön ja eleisiin. (Jantunen, 2003, s. 9–10.) Viittomakielessä käytettyjä viittomia käytetään myös viitotussa puheessa ja tukiviittomisessa, eli puhutun kielen mukaisessa viittomakommunikaatiossa (Papunet, 2019).

3.1 Tukiviittomat

Tukiviittominen tarkoittaa yksittäisten viittomien käyttöä puheen kanssa samanaikaisesti. Viittomat on lainattu viittomakielestä ja niiden tarkoituksena on kommunikaation tukeminen. Tukiviittomia tarvitsevilla henkilöillä voi siis olla täysin toimiva kuulo, mutta hänellä voi olla muita vaikeuksia kommunikaatiossa (Andersson & Lorentzon, 1992, s. 8). Jokaisesta lauseesta voidaan esimerkiksi aina viittoa yksi sana. Oleellisinta on viittoa sellaiset sanat, jotka ovat merkitykseltään tärkeitä ja keskeisiä viestin ymmärtämiseksi. Viittomalla lauseesta eri sanoja, voi-

daan viestissä painottaa eri asioita. (Haaksilahti, 2012, s. 147.) Tässä on seuraavaksi esimerkkinä lauseita, joissa suuraakkosin kirjoitettu sana viittaa tukiviitottuun sanaan. Myöhemmin tekstissä merkitsemme tukiviittomat samalla tavalla.

Hae korista vihreä pallo.

- Hae KORISTA vihreä pallo.
- Hae korista VIHREÄ pallo.
- Hae korista vihreä PALLO.

Lauseista pystyy näkemään, kuinka viittoman painotus vaikuttaa lauseen merkitykseen. Esimerkiksi viimeisessä lauseessa, kun viitotaan sana pallo, korostetaan pallon tärkeyttä muiden asioiden ylitse.

Viittomien käytössä hyvä puoli on siinä, että erillistä välineistöä ei tarvita, vaan tuki kommunikaatioon saadaan käsistä. Tukiviittomien käyttö on hyödyllistä myös siitä näkökulmasta, että silloin viesti tulee sekä visuaalisesta että auditiivisesta lähteestä, mikä tukee ymmärtämistä. Katsekontakti toiseen ihmiseen on tärkeä osa tukiviittomien käyttöä, joten vuorovaikutustilanteille tärkeä katseyhteys myös vahvistuu viittomalla. Toisaalta viittomien käytön hankaluus on siinä, että se edellyttää käyttäjältä motorisen kyvyn käsillä viittomiseen. Viittomakommunikaation rinnalla voi käyttää muita kommunikaatiokeinoja, varsinkin jos henkilö ei kykene itse viittomaan. Tukiviittomien käytön tavoitteena on asioiden selkeyttäminen ja puheen tekeminen ymmärrettävämmäksi. Viittomat muun muassa rytmittävät, yksinkertaistavat, hidastavat ja painottavat puhuttua viestiä. Sen lisäksi niiden käyttäminen edistää puheen kehitystä ja edistää puheyriä. (Haaksilahti, 2012, s. 147–148.)

3.2 Suomalainen viittomakieli

Viittomakielinen on kuuro, huonokuuloinen tai kuuleva henkilö, jonka äidinkieli tai ensikieli on viittomakieli. Viittomakielinen samaistuu viittomakielen käyttäjäksi, hallitsee sen ja käyttää sitä jokapäiväisessä elämässään. Viittomakieltä käyttävien ihmisten joukko on kuitenkin laajempi. Viittomakielisten lisäksi viittomakielen

käyttäjiin luokitellaan henkilöt, joille viittomakieli on toinen kieli. Myös viittomakieltä vieraana kielenä opettelevat kuuluvat viittomakieltä käyttävien ryhmään. (Jokinen, 2000, s. 79–81.)

Viittomakielet ovat kielinä täysivaltaisia ja luonnollisia kieliä. Puhuttujen kielten tavoin myös viittomakielillä on tärkeä tehtävä identiteettien ja kulttuurien kantajina. (Malm & Östman, 2000, s. 31.) Laadullisesti viittomakielet ovat kielinä yhtä hyviä ja rakenteellisesti kehittyneitä kuin puhutut kielet. Puhuttujen kielten tapaan viittomakielet ovat säännöistä huolimatta monitulkintaisia ja monimutkaisia. Viittomakielellä voidaan ilmaista kaikkea sitä, mitä puhutullakin kielellä. (Malm & Östman, 2000, s.13.)

Viittomakieleen liittyy yleisiä harhakäsityksiä. Toisin kuin viitottu puhe, viittomakieli ei noudata minkään puhutun kielen kielioppisääntöjä, eivätkä viittomat vastaa täysin puhutun kielen sanoja. Sanojen tuottaminen sormiaakkosilla ei myöskään ole viittomakieltä. (Jantunen, 2003, s. 20.) Viittomat voivat sisältää myös ei-manuaalisia piirteitä, joita ovat esimerkiksi vartalon liikkeet, ilmeet sekä suun asennot ja liikkeet eli huuliot. Suomalaisessa viittomakielessä huuliot voivat olla muun muassa mutrussa oleva suu tai hieman auki olevat huulet. (Savolainen, 2000, s.184.)

Esitystä suunnitellessa viittomakielinen näytelmän mahdollisuus kävi mielesämme. Näytelmän kohdeyleisöksi valikoituivat kuitenkin erityislapset, joten viittomakielisen esityksen tekeminen ei ollut aiheellista. Koimme, että lapset saisivat enemmän irti tukiviitotusta näytelmästä. Ennen näytelmän esittämistä saimmekin tietää, että yleisössä on lapsia, jotka hyötyvät tukiviittomista. Ajattelimme myös, etteivät tukiviittomat häiritse niitä lapsia, jotka eivät tukiviittomia käytä.

3.3 Viitottu puhe

Toinen viittomiseen perustuva kommunikaatiokeino on viitottu puhe. Viitotussa puheessa on sama periaate kuin tukiviittomien käytössä, mutta viitotussa puheessa lähes kaikki sanat viitotaan puhekielen mukana. Yksi iso viitotun puheen

käyttäjryhmä ovat huonokuuloiset. Käyttäjstä riippuen viitotussa puheessa ei myöskään aina puhuta samaan aikaan. Jos ääneen artikuloitua viestiä ei ole, silloin käytetään selkeää huuliota. (Haaksilahti, 2012, s. 148–149.)

Viitotussa puheessa voidaan hyödyntää viittomatilaa viestin selventämiseksi. On kuitenkin hyvä muistaa, että huonokuuloiset ja kuuroutuneet eivät välttämättä kykene hahmottamaan tilaa kuten viittomakieliset. Tällöin tilan käyttö ei välttämättä anna tilanteesta riittävästi informaatiota ja huulion merkitys kasvaa. Kasvojen ilmeet toimivat myös viitotun puheen selkeyttäjinä, mutta niiden painoarvo on erilainen kuin viittomakielessä. Ilmeitä käyttäessä huulion pitää pysyä selkeänä, sillä ilmeiden avulla tuotetut asiat voivat olla viitotun puheen käyttäjille vaikeita hahmottaa. (Laurén, 2006, s. 217–218.)

4 PUHETTA TUKEVIEN JA KORVAAVIEN MENETELMIEN KÄYTTÄJÄT

Puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiomenetelmien käyttäjryhmä on todella laaja ja heterogeeninen. Käyttäjillä voi olla erilaisia lääketieteellisiä diagnooseja ja he voivat olla kaiken ikäisiä. AAC-menetelmien käytön tarve voi johtua monesta eri syystä. Näitä syitä voivat esimerkiksi olla tietyt puhe- ja kielihäiriöt, CP-vammaisuus, kehityshäiriöt tai autismin kirjo. AAC-menetelmien tarve voi johtua myös myöhemmällä iällä saadusta aivovammasta tai etenevästä neurologisesta sairaudesta. Vaikka kahdella ihmisellä olisi täysin samat vammat, ovat he silti yksilöllisiä ja heidän tuen tarpeensa voi vaihdella paljon. (Ferm & Thungerg, 2008, s. 462.)

AAC-menetelmien käyttö voi luoda hyvän pohjan henkilön puheen ymmärtämisen ja tuoton kehityksen tueksi. Kun lapsen kommunikaatio-ongelmiin puututaan varhaisessa vaiheessa, voidaan AAC-menetelmien käytöllä tukea sekä lapsen kielellistä että kokonaisvaltaista kehitystä. Jos lapsi oppii puhumaan, AAC-keinon

käyttö jää yleensä pois kommunikaatiosta. AAC-menetelmien käyttö ei siis hidasta tai estä ihmisen puheen kehitystä. (Ronski & Sevcik, 2005, s. 179–183.)

4.1 Viivästynyt puheen ja kielen kehitys

Kun lapsella on viivästynyt puheen ja kielenkehitys, hänen kielellinen kehityksensä etenee paljon hitaammin kuin muu kehitys. Eri osa-alueita mittaavissa älykkyystesteissä hän menestyy muissa kuin kielellisissä testeissä samoin kuin normaalisti puhuva lapsi. Konkreettisesti viivästynyt puheen kehitys näkyy kolmevuotiaassa lapsessa niin, ettei hän pysty tuottamaan kolmisanaisia lauseita. Jos lapsi, jolla on viivästynyt puheen kehitys, oppii puhumaan jossakin vaiheessa, luokitellaan hänet tukikieliryhmään. Se tarkoittaa, että hän tarvitsee puhetta tukevia kommunikaatiomenetelmiä vain hetken aikaa ja ne jäävät pois puheen kehityksen myötä. Lapsen vanhemmat tavallisesti ymmärtävät lastaan jo ensimmäisinä vuosina, vaikka hänen puheensa on epäselvää. Yleensä lapsi oppii puhumaan ymmärrettävän selkeästi kouluikänsä mennessä. Kouluiän alkaessa lapsen ääntäminen voi kuitenkin olla vielä epäselvää. Varsinkin hänen innostuessaan puheesta voi tulla vaikeasti ymmärrettävää. (Lasanen, 2012c, s. 73.)

Lapsilla, joilla on puheen ja kielen kehityksen viivästymä, on koulussa usein vaikeuksia lukemisessa ja kirjoittamisessa. Tällöin lapsi tarvitsee tuekseen puhetta tukevia kommunikaatiomenetelmiä. Esimerkiksi kuvien tai tukiviittomien käyttö kommunikaation tukena voi auttaa lasta ymmärtämään ja tulemaan ymmärretyksi. Jos lapsi ei koe tulevansa ymmärretyksi, saattaa hän turhautua tai tulla aggressiiviseksi. Myös tämän vuoksi on hyvin tärkeää mahdollistaa lapsen kommunikaatio muiden ihmisten kanssa, ottaa hänet mukaan keskusteluihin ja antaa hänen ilmaista omia ajatuksiaan. Kuvien ja viittomien käyttö kommunikaation tukena on tärkeää aloittaa mahdollisimman varhain. Niiden käyttöä ei myöskään tulisi lopettaa heti, kun lapsi oppii puhumaan, jotta voidaan välttyä kommunikointiongelmilta. Lapsen kielen kehittymistä ja sosiaalisten suhteiden luomista voidaan tukea luomalla keskusteluhetkiä tutuista aiheista, kuten esimerkiksi harrastuksista. (Lasanen, 2012c, s. 73–74.)

4.2 Kehitysvammaisuus

Kehitysvammaisuus tarkoittaa henkilön suorituskyvyn vajavuutta. Kehitysvammaisella ihmisellä on hankaluuksia kahdessa tai useammassa adaptiivisessa eli mukautumisen taidossa. Näitä eri adaptiivisia taitoja ovat esimerkiksi kommunikaatio, sosiaaliset taidot ja oppimiskyky. Jotta ihminen saa kehitysvammadiagnoosin, on suorituskyvyn vajavuuden pitänyt ilmetä ennen 18 vuoden ikää. Jos henkilön suorituskyky heikkenee myöhemmällä iällä esimerkiksi onnettomuuden seurauksena, ei silloin ole kyseessä kehitysvammaisuus. Kehitysvammaisuus jaetaan lievään, keskivaikeaan ja syvään kehitysvammaisuuteen riippuen henkilön älykkyydosamäärästä ja toimintakyvykkyydestä verrattuna muihin saman ikäisiin ihmisiin. (Lasanen, 2012b, s. 66–67.)

Kuten kaikilla ihmisillä, myös jokaisella kehitysvammaisella ihmisellä on erilaisia avun ja tuen tarpeita sekä yksilöllisiä vahvuuksia. Kehitysvammaan liittyy usein lisävammoja, kuten esimerkiksi erilaiset aisti- ja liikuntavammat, sekä autismin eri muodot, jotka voivat myös vaikuttaa henkilön tuen tarpeeseen kommunikaatiossa ja muissa elämän toiminnoissa. Kehitysvammaisen henkilön kommunikaatiota on mahdollista tukea muun muassa erilaisilla kuvilla, esineillä sekä tukiviitotomilla. (Lasanen, 2012b, s. 68–71.)

Kielen, hahmottamisen ja erilaisten kognitiivisten taitojen kehittyminen ovat seurausta elämän aikana saaduista aistimuksista ja sensorisesta integraatiosta, eli aivojen kyvystä järjestää informaatiota. Puhevammaisista sensorisen integraation häiriöitä on usein etenkin autismitietäjien henkilöillä ja kehitysvammaisilla. Näissä ryhmissä ilmenee paljon hahmottamisen ja aistisäätelyn ongelmia, tunteisäätelyn haasteita ja puutteita vuorovaikutuksessa. (Ayres ym., 2008, s. 30–84.)

4.3 Autismin kirjo

Autismin kirjo on laaja yläkäsite, johon kuuluu erilaisia neurobiologisia kehityksen häiriön oireyhtymiä. Ne voivat syntyä geenivirheestä, erilaisista viruksista tai

vammoista. Näitä eri oireyhtymiä ovat esimerkiksi lapsuusiän autismi, Rettin syndrooma, lapsuusiän disintegratiivinen häiriö ja Aspergerin oireyhtymä. Kyseiset oireyhtymät voivat aiheuttaa ihmiselle laaja-alaisia oppimis- ja kehitysongelmia. (Lasanen, 2012a, s. 83.)

Lapsuusiän autismi ilmenee lapsen käyttäytymisessä. Autismin kirjolle tyypillisiä piirteitä ovat vaikeudet sosiaalisissa suhteissa ja kommunikaatiossa. Näiden lisäksi aistitoimintojen yli- tai aliherkkyudet ja erikoiset käyttäytymistavat ovat yleisiä piirteitä. Diagnoosi lapsuusiän autismista tehdään lapsen käytöksen perusteella ennen kolmen vuoden ikää. (Lasanen, 2012a, s. 83–34.)

Rettin syndrooma on oireyhtymä, joka esiintyy vain tytöillä ja naisilla. Rettin syndroomasta seuraa vaikea monivammaisuus sekä puheen tuoton vaikeus. Yleensä oireyhtymä ilmenee puolen vuoden iässä, kun lapsen kehitys alkaa hidastua ja myös aiemmin opitut taidot katoavat. Useat henkilöt, joilla on Rettin syndrooma, ovat puhekyvyttömiä. Kommunikaatio viittomilla on myös hyvin haastavaa, koska käsien motoriikka heikkenee varhain. (Lasanen, 2012a, s. 83.)

Lapsuusiän disintegratiivinen häiriö on persoonallisuutta hajottava kehityshäiriö, jonka seurauksena lapsen kehitys alkaa taantua noin 3–4 vuoden iässä. Kehitys taantuu nopeasti muutaman kuukauden ajan ja jatkuu noin vuoden, minkä aikana lapsi menettää kommunikaatiokykynsä ja motoriset taidot heikkenevät. Kommunikaatiokyvyn menetyksen myötä myös sosiaaliset taidot heikkenevät. (Lasanen, 2012a, s. 83.)

Aspergerin oireyhtymä eroaa autismista siten, että kielellinen kehitys on siinä normaalisti hyvä. Se kuitenkin kuuluu autismin kirjoon, sillä siinä esiintyy samanlaisia vaikeuksia sosiaalisissa suhteissa ja kommunikaatiossa. Sen lisäksi siinä esiintyy usein aistilyherkkyyttä. Henkilö, jolla on Aspergerin oireyhtymä voi tarvita apua arjen hallinnassa ja sosiaalisissa suhteissa, mutta hän voi myös pärjätä monista elämän tilanteista itsenäisesti. Aspergerin oireyhtymä diagnosoidaan tavallisesti ennen kouluikää. (Lasanen, 2012a, s. 89.)

Autismin kirjoon kuuluvalle ihmiselle on usein ominaista katsekontaktin ylläpitämisen vaikeus vuorovaikutustilanteessa. On mahdollista, ettei henkilö puhu ollenkaan tai tuotettu puhe on ulkoa opeteltuja fraaseja. Puheessa voi esiintyä myös ekolaliaa, eli tahdosta riippumatonta sanojen toistamista. On tärkeää, että puheen kehittymistä tuetaan jo varhaisesta vaiheesta lähtien puhetta tukevilla ja korvaavilla menetelmillä. Puhetta voidaan tukea ja korvata muun muassa viittomilla, kuvilla ja piirtämisellä. Viittomien seuraaminen voi olla kuitenkin autismin kirjoon kuuluvalle henkilölle vaikeaa, sillä viittomat menevät nopeasti ohi. Sen lisäksi motoriset vaikeudet voivat hankaloittaa viittomien selkeää tuottamista. Kuvallinen kommunikaatio on hyvä tukena, koska se näkyy konkreettisesti esillä niin kauan kuin on tarpeen ja samaan kuvaan voidaan aina palata uudestaan. Kielellistä kehitystä voi tapahtua, kun kielen harjoittamiselle annetaan tarpeeksi aikaa ja toistoja. (Lasanen, 2012a, s. 85.)

5 TEATTERI LASTEN KIELENKEHITYKSEN TUKENA

Emme voi tarkkaan tietää, milloin teatteri on syntynyt, mutta jo luolamaalaukset ja egyptiläiset hieroglyfit kertovat jonkinlaisen esittävän taiteen olemassaolosta. Niistä löytyy kuvauksia esimerkiksi erilaisista rituaaleista ja niihin liittyvistä kuvaelmista. Nykyinen tuntemamme teatteri on muotoutunut antiikin Kreikassa. Kreikan kielestä myös nousee useampi aihepiiriin tärkeä termi, kuten *teatteri* ja *draama*. Lasten rooli katsomossa ja näyttämöllä on muuttunut kunkin aikakauden mukana, mutta lasten osallisuus tai osallistaminen teatteriin ei ole uutta. 1900-luvulla syntynyt ajatus taidekasvatuksesta on erityisesti lisännyt halua hyödyntää lasten spontaaniutta ja leikkiä. (Östern, 2001, s. 19–39.)

Esittävää taidetta ovat kaikki luovat taiteen muodot, joita esitetään yleisölle. Teatteri on yksi esittävän taiteen muodoista ja poikkitaiteellisuudessaan tuo lähes rajattomat mahdollisuudet kokeilla ja onnistua kaikenlaisissa asioissa (Vehkalahti, 2008, s. 34). Teatterissa sekoittuvat todellisuus ja fantasia, kuten käy myös

lasten leikkiessä. Kaikessa taidekasvatuksessa on läsnä kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu. Lapsille annetaan mahdollisuus nauttia taiteen eri muodoista ja samalla innostetaan häntä ilmaisemaan itseään eri keinoin. Esimerkiksi draama, tanssi ja musiikki luovat mahdollisuuden yhteisölliselle esiintymiselle ja sen harjoittelulle. (Ruokonen, 2022, s. 29.)

5.1 Lastenteatteri

Lasten taidekasvatuksessa on kaksi pääsuuntausta, joita ovat erityisesti lapsille tehty taide ja lasten itsensä tekemä taide (Puurula, 2001, s. 171). Lapsen on tärkeää päästä osalliseksi seuraamalla sekä osallistumalla itse aktiivisesti toimintaan omien taitojensa ja tarpeidensa mukaisesti (Ranta, 2021, s. 113). Lasten taidekasvatuksen arvo on kaikessa siinä ilossa ja nautinnossa, mitä taiteen tekeminen ja kokeminen antavat. Toisekseen taidekasvatus antaa lapselle keinoja käsitellä elämässä tapahtuvia asioita hänelle itselleen sopivalla tavalla sekä mahdollistaa tiedollisen, taidollisen ja tunneälyn luonnollisen kehityksen. (Uusikylä, 2001, s. 6.)

Lapsille suunnatussa teatterissa pyritään luomaan taiteellinen elämys nimenomaan lapsille. Esitystä suunniteltaessa tulee aina ottaa huomioon kohdeyleisö ja sen erityisvaatimukset. Lasten teatterissa käsitellään lasten elämää koskettavia asioita. Aiheet voivat olla vakavia ja vaikeitakin, mutta niitä pyritään käsittelemään lapsen ikätasoon ja ymmärrykseen sopivalla tavalla. Varsinkin pienempien lasten kanssa seikkailulliset tarinat ovat toimivia, sillä ne ruokkivat lasten mielikuvitusta ja antavat myös tunnetasolla erilaisia virikkeitä. (Vehkalahti, 2006, s. 191.)

5.2 Kielenkehitys, leikki ja teatteri

Lapsi leikkii kielellä pienestä pitäen. Jo muutaman kuukauden ikäinen vauva kokeilee erilaisia äänneitä ja oppii nopeasti seuraamalla ja jäljittelemällä muita. Vaikka puhe on tavallisin ihmisten välisen viestinnän keino, sen rinnalla kaikki

käyttävät monenlaisia muitakin ilmaisun keinoja. Esimerkiksi ilmeet, eleet ja ään- telyt voivat olla viestin välittymisen kannalta jopa tärkeämpiä, kuin käytetty puhe. (Launonen & Roisko, 2008, s. 610.)

Kaikenlaisella leikkimisellä on tärkeä rooli myös lapsen kielen ja kommunikoinnin kehityksessä. Leikkiessään lapsi kokeilee kielenkäyttöä kaikenlaisissa tilan- teissa, tunnetiloissa ja rooleissa. Hän harjoittelee tosielämää varten. (Heinonen & Suojala, 2001, s. 146.) Usein leikkitalanteessa lapsi on myös tekemisissä tois- ten ihmisten kanssa, jolloin muodostuu erilaisia kommunikaatiotilanteita niin ih- misten kuin leikin hahmojen välillä. Saduilla, tarinoilla ja leikeillä myös rakenne- taan kuvakielen avulla pohjaa myöhemmälle abstraktille ajattelulle. (Karppinen, Puurula & Ruokonen, 2001, s.145.) Teatteri kehittää lapsen vuorovaikutustaitoja ja itseilmaisua kehonkielellä, eleillä ja puheella. (Rusanen, 2001, s. 56.) Teatte- rissa on paljon hahmojen välistä dialogia. Dialogi vaatii kykyä jakaa merkityksiä vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Merkitykset taas perustuvat kykyyn yhdis- tellä asioita niitä kuvaaviin symboleihin. (Niemitalo-Haapola ym., 2020, s. 292– 293.)

Kuten lapsi leikkiessään ottaa erilaisia rooleja ja luo toista todellisuutta, draa- massa tehdään samaa, mutta vain erilaisilla säännöillä (Oren, 1995, s. 41). Lei- kissä lapsella on mahdollisuus tehdä isoja ratkaisuja ja vapautua aikuisten maa- ilman vallasta. Joskus lapsetkin kokevat leikin hyödyttömäksi, koska sen ajatel- laan olevan ajanhukkaa. Leikkimistä täytyy erikseen puolustella, usein vedoten sen hyödyllisiin vaikutuksiin lapsen kehityksessä ja miten se auttaa häntä ole- maan myöhemmin tuottavana osana yhteiskuntaa. Leikin merkitys ihmisen kehi- tykselle on silti paljon suurempi kuin vain sen hyöty myöhemmin työelämässä tarvittavien taitojen opettelussa. (Vehkalahti, 2006, s. 19–20.)

Leikkiessä lapsi pääsee eroon tosielämän rajoitteista ja saa kokeilla mielikuvituk- sen tuomia mahdollisuuksia. Kuvitteellisissa tilanteissa saa tutkia elämää, tehdä sekä hyviä että huonoja ratkaisuja ja tutkia niiden seurauksia. Leikkiessä lapsen oma, kehittyvä sisäinen maailma ja ulkoinen todellisuus vaatimuksineen keskus- televat keskenään. Näin lapsi saa työkaluja käsitellä asioita, joita elämä on tuonut

ja tulee tuomaan, siten pitäen huolta mielenterveydestä ja auttaen lasta kasvaamaan ihmisenä. (Oren, 1995, s. 41–43.)

Leikkiä voi pitää esimerkkinä monitasoisemmasta, luovemmasta ja yksilön kehityksen kannalta perustavammasta kokemuksellisesta todellisuudesta (Riikonen, 2008, s. 162).

Tämä pätee niin lasten kuin aikuistenkin leikissä, eli teatterissa. Teatterissa yhdistyvät parhaimmillaan kaikki eri taiteen alat. Tarinan ja hahmojen rakentama draama ja elämän tutkiminen, ihmisen läpäisevä musiikin voima ja toisen todellisuuden luova liike ja visuaalisuus. (Riikonen, 2008, s. 158–166). Ihmiset syntyvät dramaattisiksi olennoiksi, jo aivan alusta lähtien matkien ja keksien uutta, niin fyysisesti kuin puheella (Jennigs, 1995, s. 1–2).

Roolihahmon esittämisen prosessista voidaan erottaa kaksi osa-aluetta: sisäisen prosessin eli roolin ottamisen (*role-taking*) ja ulkoisen prosessin eli roolin vetämisen (*role-playing*) (Landy, 1995, s. 7). Roolia ottaessa näyttelijä yrittää sisäistää roolihahmon valitut piirteet ja tunteet. Roolia vetäessä näyttelijä pyrkii toimimaan siten, että nämä hahmon tunteet tulisivat muille näkyviksi. Jokainen rooli edustaa kuitenkin vain osaa henkilöstä, hahmoa, ei kokonaista persoonaa. (Landy, 1995, s. 8.) Tällainen jonkun toisen rooliin asettuminen on paljon suurempi projekti, kuin mitä näyttelijä itsekään ehkä tulee ajatelleeksi. Erilaisiin ihmisiin samaistuminen on vahvaa yritystä ymmärtää itseään ja toisiaan (Landy, 1995, s. 8). Jos samais- tumista tutkii ja harjoittelee leikkien tai ohjatummassa draamassa, sen hyödyt jäävät myös arkeen ihmisten väliseen kanssakäymiseen.

5.3 Viittominen ja käsieleet näytelmässä

Viittomakielistä ja viittomakielelle tulkattua teatteria on ollut Suomessa jo jonkin aikaa harrastajaryhmien tekemänä. Teatteriproduktioita ammattimaisesti ja säännöllisesti on tuottanut esimerkiksi Teatteri Totti vuodesta 1985. (Opetusministeriö, 2005, s. 11.)

Käsieleiden käyttö osana roolisuoritusta ja tekstiä ei ole uusi keksintö. Jo barokkioopperassa on näyttelijöillä ollut tarkat säännöt koko kehon erilaisista eleistä ja asennoista. Käsieleet olivat yksi osa näyttelijän olemusta. Liikkeiden valinnat ja ajoitukset nousevat suoraan tekstistä, juuri sillä hetkellä sanotun sanan merkityksestä. Hyvä näyttelijä ymmärtää puhumansa tekstin koko merkityksen ja pystyy joka kerta reagoimaan siihen reaaliaikaisesti. Ilmeiden, eleiden, koko kehon asennon, tekstin tuoton ja sen samanaikaisen tulkinnan yhdistäminen ja ajoittaminen oikein ei ole helppoa. (Lawrence-King, 2015.) Kaikessa viitotussa tarinankerronnassa ilmeet ja eläytyminen ovat tärkeässä osassa. Koska kädet on varattu viittomiseen, näyttelemisen koko muulla olemuksella korostuu, kuten voidaan nähdä esimerkiksi Susanna Volannon tukiviittomin esittämästä tarinasta *Jänis ja kilpikonna* (Yle, 2022).

6 TUKIVIITOTUN NÄYTELMÄN TEKOPROSESSI JA HAVAINNOT

Opinnäytetyöryhmässämme on kaikilla kiinnostusta luovaan toimintaan ja halu tuoda taidetta myös niille, joilla on valtaväestöön verrattuna vähemmän mahdollisuuksia osallistua vallitsevaan kulttuuritarjontaan. Halusimme opinnäytetyössämme selvittää, onko tukiviittomien käytöstä lastennäytelmässä hyötyä erityislapsille ja onko näyttelijöiden viittominen itse toimiva menetelmä. Syksyllä 2020 aloitimme teatterikerhon, jota veti lehtori Katri Huovinen, ja siihen osallistui kuusi vuosikurssimme opiskelijaa. Kerhon myötä saimme mahdollisuuden tehdä opinnäytetyön näytelmästä.

Teatterikerhossa improvisaatioharjoituksissa kehittyi idea näytelmästä, jonka käsikirjoituksen (Liite 1 *Metsänvartijat*-näytelmän käsikirjoitus) ja ohjauksen toteutti Katri Huovinen. Kun käsikirjoitus oli valmis, opinnäytetyöryhmämme poimi siitä mielestään sopivat tukiviitottavat sanat, ja valintoja muokattiin ennen varsinaista esitystä. Näytelmä esitettiin keväällä 2021.

Puhetta tukevista kommunikaatiomenetelmistä päätimme näytelmässä käyttää ensisijaisesti tukiviittomia, koska niiden yhdistäminen muuhun näyttelemiseen tuntui ajatuksena luontevimmalta ja helpoimmalta. Tukiviittomiin ei tarvita erinäistä välineistöä ja kädet ovat aina mukana. Näyttelijöiden ei myöskään ole tarpeen opetella viittomakieltä tai jättää puhetta pois. Tällöin näytelmää pystyvät seuraamaan myös ne, jotka eivät tunne viittomia. Tavoitteena on aina asioiden selkeä ilmaisu. Näistä pohdinnoista nousikin kysymys, että jos tukiviitotun teatterin tekeminen on niin yksinkertaista, miksei sitä tehdä.

Tähän mennessä tietoomme ei ole tullut, että mikään taho säännöllisesti tuottaisi tukiviitottua teatteria. Puhetta tukeville ja korvaaville menetelmille tulkattua teatteria on enemmän yksittäistapauksina, esimerkiksi yksityishenkilön esitykseen tilaaman tulkin tekemänä. Suurelle puhevammaisten yleisölle tulkkaaminen on hankalaa, sillä erilaisten kommunikaatiomenetelmien kirjo voi olla hyvin laaja. *Metsänvartijat*-näytelmässä ei kuitenkaan ollut lainkaan tulkkausta, vaan näyttelijät tukiviittoivat itse koko esityksen ajan. Tulkatusta ja viittomakielisestä teatterista on olemassa jonkin verran tutkittua tietoa, mutta tällaisesta tukiviitotusta teatterista sitä ei juurikaan ole. Haastatteluissa kävi ilmi, että suurin osa vastanneista tulkeistakaan ei ollut aiemmin nähnyt tällaista ratkaisua. Seuraavissa alaluvuissa kuvaamme näytelmäprosessin kulkua tarkemmin.

6.1 Tukiviitotun näytelmän kohdeyleisö

Käsikirjoituksen tarina oli suunnattu lapsille, joten esityksemme kohdeyleisönä olivat alakoulun oppilaat. Saimme idean tukiviitotun näytelmän toteuttamisesta käsikirjoittajalta. Halusimme näytelmän kohdeyleisön hyötyvän tukiviittomista, joten katsojiksi valikoitui erityisluokat. Erityisluokalla tarkoitetaan pienryhmää koulussa, jossa opiskelevilla oppilailla on merkittäviä haasteita oppimisessa tai tunne- ja vuorovaikutustaidoissa. Silloin oppilas tarvitsee jatkuvaa erityisopetusta ja paljon tukea. (Miettinen & Risikko, 2021, s. 20.) Näytelmämme nähneillä erityisluokilla oli oppilaita, jotka käyttävät puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä. Esitimme näytelmän kahdelle alakoulun erityisryhmälle. Kohde-

yleisö oli huomioitu tekemällä näytelmästä mahdollisimman selkeä, helposti seurattava ja osallistava. Sen lisäksi näytelmää tehdessä oli otettu huomioon lasten ikä ja kognitiivinen taso.

Esityksen kestossa täytyy ottaa huomioon se, kuinka pitkään yleisö jaksaa keskittyä. 8-vuotias jaksaa keskittyä katsomiseen jo huomattavasti pidempään kuin kaksi vuotta nuorempi. Ajallisen keston ja tarinan lisäksi mielenkiinnon säilymistä ja siten keskittymistä edesauttavat visuaaliset elementit, näyttelijöiden roolisuoritukset, musiikki ja vuorosanojen selkeys. Jos puhetta on vaikea kuulla tai kieli on liian monimutkaista, katsojan energia menee yritykseen kuulla ja ymmärtää, mistä on kyse. Tällöin jaksaminen ja mielenkiinto loppuvat nopeasti, etenkin lapsilla.

Näytelmäprosessin alkuvaiheessa ideoimme kohdeyleisön huomioimista muutenkin kuin tukiviittomin. Mietimme esimerkiksi Papunetin kuvilla kuvitettua, selkokielistä julistetta, viittomakielelle tulkausta ja vielä ammattimaisemmin suunnitellun esinekommunikaation käyttöä. Papunet on Kehitysvammaliiton tuottama verkkosivusto, jossa on materiaalia kommunikoinnin tukemiseen (Dialogikasvatus, i.a.). Mahdollisuutemme panostaa projektiin koulun ohessa olivat kuitenkin rajalliset, joten monista ideoista luovuttiin. Esimerkiksi julisteita ei tarvittu, kun esityspaikka ja esitysmäärät lopulta selkenivät.

6.2 Käsikirjoituksen työstäminen

Aloitimme teatterikerhon alkusyksyllä 2020. *Metsänvartijat* -näytelmän käsikirjoitus syntyi tapaamisten aikana erilaisten improvisaatioharjoitusten ja yhteisen pohdinnan myötä. Ensimmäisen version siitä saimme marraskuun lopulla ja aloimme vähitellen harjoitella lopullista näytelmää. Käsikirjoitus muuttui vielä kuuksien kuluessa jonkin verran ja lopulliseen versioon valitsimme tukiviittomat vasta huhtikuussa 2021. Ajattelimme, että tukiviittomien valitseminen valmiiseen käsikirjoitukseen olisi järkevintä, koska emme joutuisi muokkaamaan käsikirjoituksen montaa eri versiota.

Metsänvartijat -näytelmän tarinassa kaksi lasta, vauhdikas Tuisku ja arka Kaino päätyvät kännyköillään pelaamansa videopelin maailmaan. Siellä heidän täytyy kummankin vahvuuksia hyödyntäen läpäistä pelin kolme kenttää ja voittaa Pahis, joka on vallannut pelin tapahtumapaikan, Kotimetsän. Pelimaailmassa Kainoa ja Tuiskua auttaa Kissa, pelin oma opashahmo. Koska näytelmä aiottiin alun perinkin esittää puhevammaisille lapsille, kielessä piti ottaa huomioon sopiva yksinkertaisuus ja selkeys, vaikka videopelien slangi on usein varsinkin lapsille tuttua. Videopelien termistölle ei myöskään ole kaikkia tarvittavia viittomia. Kieleen vaikuttivat siis sekä kohdeyleisö että viittomat.

Pidimme opinnäytetyöryhmällä kaksi etäpalaveria, joissa kävimme käsikirjoituksen läpi. Valitsimme viitottavat sanat sen mukaan, mitkä koimme kussakin vuorosanoissa tärkeimmiksi asioiksi. Tukiviittomien lisäksi teimme myös tarvittaessa pieniä muutoksia yksittäisiin vuorosanoihin, jotta kieli olisi mahdollisimman selkeää. Selkokielisyyys helpottaa sekä esityksen ymmärtämistä että tukiviittomien valintaa ja käyttöä. Alun perin käsikirjoituksessa oli esimerkiksi virke ”Hän on vallannut Kotimetsässä olevan linnan ja lukinnut sen maailman vaikeimmin avattavalla lukolla”. ”Maailman vaikeimmin avattavalla lukolla” oli tarpeettoman monimutkainen ilmaisu, joten muutimme sen muotoon ”tosi vaikealla lukolla.” Tällöin lauseeseen oli myös helpompi valita viitottava sana. Lopulta virke oli kirjoitetussa muodossaan ”Hän on vallannut LINNAN ja lukinnut sen tosi vaikealla LUKOLLA.”

Käsikirjoituksessa oli myös kohtia, joihin kirjoitimme auki eleitä ja toimintoja. Ajattelimme eleiden tukevan kyseisiä vuorosanoja viittomia selkeämmin. Esimerkiksi yhdessä kohdassa hahmo kuvailee, kuinka hän juuri äsken läpäisi vaikean kentän tarinan pelissä. Hahmo selostaa akrobaattisen suorituksensa jälkeen ”Hypin tasolta toiselle lentäen ja väistelin tulipalloja näin ja näin ja näin. Edes hännänpää ei palanut!”. Vuorosanoissa ei ole yhtään viittomia, vaan hahmo elehtii ja liikkuu sanojensa mukana ja näyttää myös rooliasuunsa kuuluvaa häntää.

Tukiviittomilla täydennetyt käsikirjoituksen lähetimme muille näytelmän näyttelijöille ja työelämäohjaajallemme. Jo ensimmäistä tukiviitottua versiota tehdessä oletimme, että sana- ja viittomavalinnat tulisivat muuttumaan harjoitusten myötä. Seuraavissa harjoituksissa treenasimme tukiviittomien kanssa ja pohdimme koko

teatterikerhon kanssa tukiviittomien toimivuutta ja viittomavalintoja. Tässä vaiheessa alkuperäisiin tukiviittomavalintoihin tuli useita muutoksia.

Esimerkiksi:

”Mua JÄNNITTI ihan kauheasti kattoo sun menoa. Pelkäsin KOKO AJAN että putoat rotkoon.”

→ ”MUA JÄNNITTI ihan kauheasti KATSOA sun menoa. PELKÄSIN koko ajan, että PUTOAT rotkoon.”

Työelämäohjaajaltamme saimme myös apua viittomien valintaan ja vaikeiden kohtien ilmaisemiseen. Hänen ja teatterikerhon jäsenten antamien palautteiden sekä omien kokemustemme pohjalta muokkasimme käsikirjoituksen tukiviittomia. Esimerkiksi näytelmän ensimmäisessä kohtauksessa oleellista oli laskutoimitusten viittominen. Alun perin viitoimme ainoastaan numerot, mutta työelämäohjaajamme kehotuksesta päätimme viittoa myös plus- ja miinusmerkit. Jäljellä olevissa harjoituksissa toimimme muokattujen tukiviittomavalintojen mukaan. Pieniä muutoksia viittomiin tuli edelleen. Monet merkinnät teimme käsikirjoitusten paperiversioihin, eikä kaikkea edes merkitty, joten täysin todellisuutta vastaavia versioita kaikista työstövaiheista meillä ei ole.

6.3 Tukiviittomien valinta

Tukiviittomien valintaan ei ole olemassa omaa kielioppia tai kaavaa, miten lauseet pitäisi viittoa. Tukiviittomien valinta on aina riippuvainen tilanteesta. Tämä loi tekemisellemme omat haasteensa. Käsikirjoituksen ensimmäisessä tukiviittotussa versiossa nostimme esiin ne sanat, jotka koimme käsikirjoituksen kannalta tärkeiksi. Näitä olivat esimerkiksi tunnetta ilmaisevat sanat sekä tekijät. Tunneilmaisujen viittomista pidimme tärkeänä siksi, että ne ovat hahmojen toiminnan kannalta merkityksellisiä. Lisäksi tunteiden ilmaisu ja niille sanojen löytäminen on kommunikoinnissa tärkeää ja joillekin erityisryhmiin kuuluville haastavaa. Tekijöiden viittomista pidimme tärkeänä sen vuoksi, että näytelmän juonen kannalta on oleellista tietää, kuka tekee tai on tehnyt jotakin. Videoimme näytelmäharjoituksia

ja mietimme videoiden perusteella, olivatko tukiviittomat toimivia vai eivät. Tämän jälkeen päivitimme käsikirjoitusta vielä uudelleen.

Haastavimmat kohdat tukiviittomien valitsemiseen olivat ne lauseet, jotka olivat kieleltään hankalia, sekä sanat, joille ei löytynyt viittomaa. Kyseisissä kohdissa päädyimme muokkaamaan käsikirjoitusta tukiviittomien kannalta järkevämmäksi.

Esimerkiksi:

”En suosittelen valmistamaan näistä ILLALLISTA”
 → ”En suosittelen valmistamaan näistä RUOKAA.”

Saimme myös keksiä muutamille käsikirjoituksessa oleville oleellisille termeille omat viittomat. Näitä olivat pelin nimi *Metsänvartijat 2*, Tuisku, Kaino ja Pahis. *Metsänvartijat 2*:sta päädyimme käyttämään pelkästään METSÄ -viittomaa, koska tukiviittomissa tulisi suosia yksinkertaisuutta. Pahiksen jätimme hahmona nimeämättä yksinkertaisuuden vuoksi ja käytimme viittomaa HUONO/PAHA. Erisnimien viittomia mietimme koko teatterikerhon kanssa. Tuiskun viittomaksi tuli NOPEA ja Kainon viittomaksi KILTTI.

6.4 Tukiviittomien vaikutusten havainnointi

Teimme havaintoja tukiviittomien valitsemisesta, toimivuudesta ja vaikutuksista koko näytelmäprosessin ajan. Harjoituksissa kirjoitimme muistiinpanoja paperiseen käsikirjoitukseen. Sen lisäksi työstimme viittomavalintoja käsikirjoituksen sähköisessä versiossa. Näytelmäprosessin aikana kokosimme koko teatterikerhon tekemiä havaintoja. Näitä ajatuksia ja pohdintoja käsitellään seuraavissa alaluvuissa.

6.4.1 Tukiviittomien vaikutus rekvisiittaan, asuihin ja lavasteisiin

Viittominen piti ottaa huomioon myös puvustuksessa ja rekvisiitoissa. Tärkeintä oli, että kädet erottuivat hyvin ja pääsivät liikkumaan esteettömästi. Tarpeistoltaan *Metsänvartijat* oli minimalistinen ja hahmojen roolivaatteet yksinkertaiset.

Hahmoilla ei ollut monivärisiä tai kovin kuvioituja kankaita tai liehuvia osia. Peli-maailmaan päästyään päähenkilöt valitsevat itselleen pelihahmot ja muuttuvat valitsemikseen eläimiksi. Muutoksen kuvaamisessa päädyttiin lopulta lisäämään hahmoille korvat ja hännät. Mietimme myös esimerkiksi tassuja, mutta ne olisivat tehneet viittomista epäselvempiä.

Rekvisiitoissa täytyi myös ottaa huomioon, milloin kukin hahmo voi pitää jotakin käsissään ja milloin ei. Varsin monissa viittomissa tarvitaan kaksi kättä, ja koska tukiviittomissa viittoman oikeellisuus on tärkeää, yhdellä kädellä kaksikäätisten sanojen viittominen ei ole hyvä ratkaisu. Rekvisiitoista täytyi siis tehdä sellaisia, että ne voi laskea käsistään ja kätevästi ottaa takaisin. Esimerkiksi opashahmolla oleva kartta roikkui narussa kaulalla, jolloin hän tarvittaessa pystyi näyttämään siitä asioita ja muuten antaa kartan roikkua mukana. Myöhemmin näytelmässä löytyi suurehko avain, joka oli tärkeä juonen etenemisen kannalta. Avaimessa oli metallinen lenkki, jolloin kun sitä pitelevän hahmon täytyi viitto, avain roikkui käsivarrella, mistä se nopeasti saatiin taas käyttöön. Tällöin avainta ei myöskään tarvinnut laittaa esimerkiksi taskuun, vaan se oli koko ajan yleisön nähtävillä. Näytelmässä oli kolme ihmistä lähes koko ajan lavalla ja kaksi pienemmissä rooleissa, jolloin nämä kaksi ehtivät toimia näyttämömiehinä ja muun muassa siirrellä lavasteita tarpeen mukaan.

Näytelmässä hyödynnettiin kuvakommunikaatiota yhdessä kohtauksessa. Kuvien käyttöä harkittiin enemmänkin, mutta koimme tukiviittomat helpommiksi käyttää näyttelemisen yhteydessä. Erillisten kuvien käsittely rajoittaa liikkumista ja käsien käyttöä. Lisäksi kuvien selkeä näkyvyys yleisöön on vaikeampaa varmistaa.

6.4.2 Tukiviittomien vaikutus näyttelemiseen

Näytelmissä tapahtuu usein käsikirjoituksista poikkeamista. Jo harjoituksissa huomasimme, että jotkin käsikirjoitukseen päätetyt tukiviittomat jäivät hyvin mieleen, toiset tippuivat pois ja toisissa tapahtui vaihtelua vielä esityksissäkin. Etukäteen emme osanneet täysin arvata, miten hankalaa tukiviittomien ottaminen

mukaan tulisi olemaan. Tukiviittominen hidasti automaattisesti puheen ja esityksen tempoa, mikä tietysti mielessä helpotti tukiviittomien käyttöä. Mutta vielä erikseen täytyi keskittyä puhumaan niin rauhallisesti, että viittomat tulivat oikeiden sanojen kohdalle ja ne ehdittiin tehdä riittävän selkeästi. Kaikista hankalinta oli ajoittaminen. Jälkikäteen esityksestä otettua tallennetta katsoessa ymmärsi sen, miten paljon viittomat sattuvat väriin kohtiin. Esimerkiksi eri sanalle, liian myöhään, liian aikaisin tai liike pitkittyi ja jäi roikkumaan vuorosanan jatkuessa eteenpäin. Väärät ajoitukset olivat yleisimpiä virheitä. Tukiviittomisessa erityisen tärkeää on se, että viittoma tulee oikean sanan kohdalla, jotta tukiviittomisen hyöty ei häviä. Molemmissa esityksissä viittoma usein alkaa liian aikaisin tai kestää lauseen loppuun. Eniten tätä ilmeni vuorosanoissa, joissa viitottava sana on keskellä lausetta tai useiden lyhyiden sanojen ympäröimänä. Puhe on näissä kohdin yleensä liian nopeaa, eikä se rytmity viittomien kanssa samaan tahtiin. Joissakin kohdissa sattui myös niin, että viitotut sanat olivat puhutussa lauseessa, mutta viittomat tulivat eri sanojen kohdalla. Kokonaan väärä viittomia, joiden merkitysvastaavuus olisi ollut eri puhutun sanan kanssa, oli vain muutamia.

Vaikka esityksessä oli luullut tekevänsä viittomat oikeaan aikaan, virheitä oli yllättävän paljon. Näyttelijöinä emme myöskään ole ammattilaisia ja tukiviittomisesta meillä on kokemusta vain tulkikoulutuksen ajalta. Nämä vaikuttivat myös tukiviittomien käytön luontevuuteen sekä yleisesti näytelmän sujumiseen. Tukiviittomat tuovat uusia ulottuvuuksia roolisuoritukseen ja niiden saaminen laadukkaasti mukaan olisi vaatinut vielä paljon lisää harjoitusta.

6.4.3 Tukiviittomien vaikutus roolisuoritukseen

Näyttelijän pitää osata samaan aikaan pysyä omassa hahmossaan, muistaa vuorosanat ja liikkeet sekä valmistautua tulevaan. Sen lisäksi pitää olla jatkuvasti kontaktissa toisten näyttelijöiden kanssa, reagoida heidän vuorosanoihinsa ja toimintaansa. Työ on jatkuvaa sopivan eläytymisen määrän hakemista. Vaikka oman roolihahmon täytyy koko ajan elää hetkessä, huomiota ei saa viedä muiden vuorosanoista. Näyttelemine tapahtuu yleensä aina vuorovaikutuksessa toiseen

henkilöön. Vuorovaikutus voi olla roolihahmojen välillä tai heidän ja yleisön välillä. Näyttelijä tietää kaiken, mitä käsikirjoituksessa seuraavaksi tapahtuu, mitä ohjauksessa on sovittu, ja toimii valmiin kaavan mukaan. Hahmo kuitenkin on aina ensimmäistä kertaa kussakin kohtauksessa, mikä velvoittaa näyttelijän eläytymään aina uudestaan kaikkeen lavalla tapahtuvaan ja vastaanäyttelijöiden vuorosanoihin ja toimintaan. Jos eläytyminen katkeaa ja näyttelijä unohtuu itsenään seisomaan lavalla, illuusio rikkoutuu ja näytelmän taso laskee.

Tukiviittomat ovat taas yksi asia, joka näyttelijän pitää muistaa ja ottaa huomioon kaiken muun lisäksi. Ne ovat melkein kuin toiset vuorosanat. Tässä näytelmässä ainakin opettelimme ne siihen tapaan. Näytelmää harjoiteltaessa koreografian lisäksi jokainen näyttelijä luo omalle hahmolleen ominaiset maneerit. Ne tekevät hahmosta elollisen olennon ja auttavat samalla näyttelijää kiinnittämään vuorosanojaan tiettyihin toimintoihin ja siten muistamaan ne paremmin. Tukiviittomat eivät kuitenkaan toimi näiden maneerien tavoin. Ne voivat toki auttaa vuorosanojen muistamisessa, mutta niitä ei voi keksiä omasta päästään, eivätkä tietyt liikkeet ole ominaisia juuri tietylle hahmolle. Käsiala, jolla hahmo viittoo, on ominainen, mutta eivät viittomat itsessään. Tukiviittomien täytyy vastata sanottuja sanoja, tai niiden koko idea katoaa.

Sen lisäksi, että tukiviittomat lisäävät muistettavien asioiden määrää, ne myös rajoittavat eläytymistä. Koska selkeys on syy, minkä takia viittomat otettiin käyttöön, tulisi esittämisen muutenkin olla selkeää. Roolihahmoilla ei voi olla niin paljon eleitä ja maneeereja kuin tavallisessa teatterissa. Viittomat täytyy muistaa tehdä selkeästi ja suunnata suoraan yleisölle. Sivusta katsoen viittomat eivät ole ollenkaan yhtä selkeitä. Näyttelijöiden rintamasuunta täytyy siis olla enemmän yleisöön kuin vastaanäyttelijään päin. Lisäksi puheen täytyy olla varmasti selkeää ja kuuluvaa.

Roolihahmojen erilaiset luonteenpiirteet vaikuttavat myös viittomien tuottamisen luontevuuteen. *Metsänvartijoiden* päähahmoista Kaino oli rauhallinen ja pienieleinen ja Tuisku taas vilkas ja jatkuvasti liikkeessä. Tuiskun täytyi rauhoittua viittomisen ajaksi ja Kaino taas lähti puhuessaan liikkeelle. Tukiviittomienkin kanssa

roolihaamon pitäisi pysyä omana itsenään ja toimia luontevasti, mikä ei aina ole helppoa.

Tavallisessakin teatterissa on vaikeaa arvioida, kuinka paljon taustalla ollessaan saa elehtiä. Yleisön huomiota ei saa viedä itseensä, jos itse ei ole tilanteen tärkein elementti sillä hetkellä. Kuitenkin yleisö, jolla ei ole erityisiä vaikeuksia keskittymisessä ja kielen ymmärtämisessä, pystyy sulkemaan pois hyvinkin paljon taustalla tapahtuvista asioista. Toisin on erityisryhmille tehtävässä esityksessä. Yleisön huomiota pitää kannatella paljon huolellisemmin ja siirtää se aiheesta toiseen riittävän hitaasti. Tässä auttavat nimenomaan tukiviittomat. Puhuvaan hahmoon on helpompi keskittyä tämän viittoessa samalla. Mutta sitä emme tiedä, kuinka paljon muiden hahmojen viittominen samaan aikaan häiritsee. Esimerkiksi eräässä kohtauksessa lavalla oli kolme hahmoa, joista yksi kertoi yleisölle tarinan etenemisen kannalta tärkeää tietoa, ja kaksi muuta hahmoa kuunteli sivussa. Nämä kaksi reagoivat kolmannen, sillä hetkellä tärkeän hahmon puheisiin äänettömästi ilmeillä ja eleillä, muun muassa IHMETELLÄ-viittomaa käyttäen. Näytelmässä oli myös laulu, jossa kolme hahmoa viitto ja lauloi samaan aikaan. Tässä tilanteessa kuitenkin kaikki viittoivat samoja asioita.

Viittomat osana näytelmää rajoittavat niitä liikkeitä ja eleitä, joita muuten voi näytellessä tehdä. Yllättävän monilla eleillä voi olla viittomakielisiä merkityksiä, tai yleisö voi muuten vain hämääntyä niistä. Esimerkiksi yhdellä hahmolla oli maneeria hieroa kämmeniään yhteen, mikä korosti hahmon ilkeämielisyyttä, mutta ei viittomamielellä tarkoittanut mitään. Esityksen jälkeen joku yleisöstä ihmetteli, mikä viittoma käsien hierominen oli.

Näytelmäprosessin aikana tehtiin myös monia muita huomioita, esimerkiksi tukiviittomien ja viittomakielen suhteesta. Koska me kaikki näyttelijät opiskelimme tulkeiksi, olisimme voineet käyttää paljon enemmän viittomakielen elementtejä esimerkiksi äänettämiin reagoiteihin. Täysin viittomakieliset ilmiöt eivät kuitenkaan kuulu tukiviittomiin, ja ilman ääntä viittominen kadottaa taas tukiviittomien tarkoituksen olla puheen tukena.

7 AINEISTON KERÄÄMINEN JA ANALYSOINTI

Teimme opinnäytetyössä myös laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen. Laadullinen tutkimus perustuu aina erilaisiin aineistoihin ja niiden analyysiin (Juhila, i.a.-a). Aineistonkeruumenetelmiksi valitsimme sähköpostihaastattelun ja sähköpostikyselyn. Aineistonkeruun tavoitteena oli saada tietoa siitä, onko näyttelijöiden tukiviittomien toimiva menetelmä ja tukevatko viittomat näytelmän ymmärtämistä. Näytelmän esittämiseen sekä aineiston keräämiseen vaikuttivat COVID-19-epidemia ja sen mukaiset varotoimet. Tartuntalain 58 c §:n mukaisia varotoimenpiteitä olivat esimerkiksi väljyyden huomiointi, toiminnan porrastaminen sekä ulkotilojen hyödyntäminen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2021). Pääsimme kuitenkin esittämään tukiviittotun näytelmän tavoitteidemme mukaisesti aidolle yleisölle ulkotiloissa.

7.1 Kyselyn toteutus

Esitimme tukiviittotun lastennäytelmän kahdelle alakoulun erityisryhmälle, jonka jälkeen pyysimme palautetta näytelmän onnistumisesta sekä tukiviittomien toimivuudesta katsomassa olleiden luokkien opettajilta. Pyysimme opettajia keskustelemaan näytelmästä myös lapsien kanssa ja kirjaamaan ylös esiin nousevia asioita. Koimme saavamme opettajilta laajempia vastauksia kysymyksiimme, kuin suoraan lapsilta. Meille oli myös tärkeää eettisyyden arviointi, eli emme halunneet tehdä lapsista suoraan tutkimuksen kohderyhmää. Ajattelimme, että erityisesti erityislasten voisi olla vaikeaa ymmärtää tutkimukseen osallistumista.

Valitsimme haastattelutavaksi sähköpostihaastattelun, jossa noudatimme puolistrukturoidun teemahaastattelun piirteitä. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille vastaajille samat, mutta haastateltava saa vastata kysymyksiin omin sanoin, eli ilman vastausvaihtoehtoja. Teemahaastattelu antaa ihmiselle mahdollisuuden tuoda mielipiteensä esille. (Eskola & Vastamäki, 2010, s. 27–28.)

Lähetimme näytelmää katsomaan tuleville koulun opettajille sähköpostitse saatekirjeen (Liite 3. Saatekirje opettajille), jossa kerroimme opinnäytetyön tarkoituksesta ja tavoitteesta. Koska haastattelujen aineisto jäi suppeammaksi kuin olimme toivoneet, lähetimme sähköpostikyselyn (Liite 4. Tutkimuskirje tulkeille) myös 31:lle puhevammaisten tulkille, joista 8 vastasi. Kyselymme vastausprosentti oli 26. Koimme tulkeilla olevan tarvitsemaamme ammattitaitoa sekä käytännön kokemusta työmme kriittiseen arviointiin. Suurin osa tulkeista kertoi käyttävänsä tukiviittomia päivittäin. Loput kertoivat käyttävänsä tukiviittomia muutama kerran viikossa. Sähköpostin liitteenä oli noin kymmenen minuutin pätkä näytelmän videotallenteesta, (Liite 2. *Metsänvartijat*-taltiointi) jonka näyttämiseen olimme saaneet luvan kaikilta näyttelijöiltä.

7.2 Aineiston analysointi

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään kohteen merkityksiä, laatua ja ominaisuuksia kokonaisvaltaisesti, toisin kuin määrällisessä tutkimuksessa, jossa kohdetta tulkitaan ja kuvataan numeroiden ja tilastoiden avulla (Jyväskylän yliopisto, 2021). Analysoimme vastauksia teemoittelun avulla. Teemoittelussa korostetaan tutkimustehtävän kannalta keskeisiä kokonaisuuksia sekä usein toistuvia piirteitä (Juhila, i.a.-b). Aineistossamme toistuvia teemoja olivat tukiviittomien hyödyllisyys lastennäytelmässä, toteutuksen toimivuus ja tukiviitottujen näytelmien kysyntä. Lisäksi nostimme aineistosta esille muita mielestämme tärkeitä huomioita.

Pyrimme teemoittelun avulla löytämään saamistamme vastauksista toistuvia ja yhteisiä teemoja. Teemoittelimme opettajilta ja tulkeilta saadut vastaukset erikseen ja myöhemmin vertailimme teemoja toisiinsa. Aineistossamme oli paljon samansuuntaisia ja -sisältöisiä vastauksia, joten aineistoa oli helppo teemoitella. Kyselyn vastauksissa ei tullut esiin suuria eroavaisuuksia tai ristiriitoja. Käymme läpi vastauksista nousseita teemoja seuraavassa kappaleessa.

8 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Aineistostamme nousi esille kolme pääteemaa. Teemat olivat tukiviittomien hyödyllisyys lastennäytelmässä, toteutuksen toimivuus ja tukiviittotun teatterin kysyntä. Nostimme aineistostamme esille myös muita huomioita, joiden tiedostamisesta ajattelimme olevan hyötyä mahdollisia jatkoprojekteja ajatellen. Kaikki haastatteluun ja kyselyyn vastanneet käyttivät tukiviittomia aktiivisesti töissä tai arjessa. Vastanneiden kokemus tukiviittomista vahvistaa osaltaan vastausten luotettavuutta.

8.1 Tukiviittomien hyödyllisyys lastennäytelmässä

Teemoittelusta aineistostamme kävi ilmi, että vastaajien mielestä tukiviittomat ovat hyödyllinen lisä lastennäytelmässä. Tukiviittomien käytön lastennäytelmässä sanottiin olevan innostavaa ja se sai lapset myös viittomaan mukana esimerkiksi laulun yhteydessä. Vastaajat kertoivat näytelmän seuraamisen olevan helpompaa myös sen vuoksi, että näyttelijät tuottivat viittomat itse eikä näytelmässä ollut ulkopuolista tulkkia. Jos näytelmä olisi ollut tulkattu, olisi yleisön huomio joutunut jakautumaan tulkin ja näyttelijöiden välillä.

Kuvaavat viittomat hyödyntävät niitäkin, jotka eivät osaa viittomia. Myös puheen hidastajana ja rytmittäjänä voivat tukea kaikkia. Ne, jotka ymmärtävät tukiviittomia saavat niistä tietenkin tukea ymmärtämiseen. Kuvat olivat myös erinomainen apu. (tulkki)

Tukiviittomien käyttö näytelmässä tuki näytelmää ja sen ymmärtämistä. Kieli oli muutenkin selkeää. Viittomat ovat ryhmälleni tosi tärkeitä, ne auttoivat lapsia poimimaan sanoja puhutun kielen joukosta. (opettaja)

Aineistosta kävi ilmi, että tukiviittomien tarkkuuteen, ajoitukseen ja artikulaatioon on kiinnitettävä erityistä huomiota, jotta viittomista on hyötyä. Jos viittomat on tuotettu epätarkasti, ne eivät tue ymmärtämistä.

8.2 Toteutuksen toimivuus

Näytelmän hahmojen ylimääräinen liikehdintä ja maneerit näyttäytyivät katsojille häiritsevänä tai niiden ajateltiin vaikeuttavan viestin ymmärtämistä esimerkiksi sekoittamalla tukiviittomiin. Todella tärkeäksi asiaksi nostettiin puhenopeuden hidastaminen, sillä ihmiset, jotka tarvitsevat tukiviittomia ymmärtämisensä tueksi, hyötyvät erityisesti rauhallisesta ja selkeästä puheesta. Tämän lisäksi aineistotamme tuli esille se, että tukiviitotussa lastennäytelmässä viittomat on tuotettava rauhallisesti ja selkeästi, jotta viittomia tarvitseva hyötyy niistä esitystä katsoessaan.

Näytelmä oli mielestäni melko selkeä. Teema ja idea olivat mukavasti lähellä lasten maailmaa, koske oltiin ikään kuin pelissä. Selkeyttä olisi tuonut rauhallisempi puhetahti. Varsinkin pelin etenemisen ohjeistukset oli todella nopeasti puhuttuja. (tulkki)

Näyttelijöiden äänet myös kuuluivat selkeästi, ja artikulaatioon ja kielen selkeyteen oli hyvin kiinnitetty huomiota. Oli hyvä, että välillä näytelmässä oli musiikkia ja liikettä, jotta lapset pystyivät keskittymään myös pelkästään visuaaliseen esitykseen – kun kielen ymmärtämisen kanssa on haasteita, voi olla kuormittavaa keskittyä koko ajan vain puheeseen. (opettaja)

Eryisesti tulkit olivat nostaneet vastauksissaan puhenopeuden hidastamisen tärkeäksi. Opettajilta emme saaneet samankaltaista palautetta, joka voi osittain joutua esityksen seurantatapojen eroista. Opettajat olivat seuraamassa näytelmää paikan päällä, kun taas tulkit antoivat palautteensa videotallenteen pohjalta.

8.3 Tukiviitotun teatterin kysyntä ja muut huomiot

Kukaan kyselyyn vastanneista henkilöistä ei kuitenkaan yleisesti pitänyt tukiviittomien käyttöä näytelmässä häiritsevänä tai negatiivisena asiana. Aineistossa tuli esille, että moni vastaaja ei muistanut ennen nähneensä tukiviitottuja näytelmiä. Suurin osa vastaajista piti tukiviitottua näytelmätaidetta hyvänä asia, jota toivoi jatkossa tulevan lisääkin.

En ole aiemmin nähnyt tukiviitottua teatteria, mutta näkisin sitä mielelläni. Mielestäni tukiviittomista on aina hyötyä. Ja jos ei olisikaan, niin ei ainakaan mitään haittaa ole. (tulkki)

Yksi kyselyyn vastaajista myös mainitsi sen, kuinka tukiviitottua näytelmää katsoessaan viittova lapsi saa mallin kertoa näkemästään. Pelkkää puhuttua näytelmää katsomalla ei viittomia käyttävällä lapsella ole välttämättä muuten hallussaan tarpeellisia viittomia, joilla kertoa esityksestä muille. Opettajien kautta saimme kuulla myös lasten ajatuksia näytelmästä. Lapset sanoivat pitävänsä näytelmää kivana ja sopivan jännittävänä. Näytelmän vuorovaikutteisuus yleisön ja roolihahmojen välillä oli lasten mielestä positiivinen asia. Erityisen kivaksi kohdaksi lapset nostivat yleisölle esitettyihin kysymyksiin vastaamisen.

Kyselyllä kerätyn aineiston perusteella emme voi saada varmaa tietoa siitä, onko tukiviitotuille näytelmille tarvetta tai onko tukiviittomien käyttö näytelmissä kommunikaation tukena toimivaa. Voimme muodostaa aineistomme perusteella kuitenkin vahvasti suuntaa antavia johtopäätöksiä. Tässä opinnäytetyössä saamamme aineiston perusteella pystyimme päättämään, että tukiviittomien käyttö ainakin kyseisessä lastennäytelmässä tuki kohderyhmämme viestin ymmärtämistä. Koska kaikki kyselyimme vastaajat antoivat samankaltaisia vastauksia eikä vastausten väleillä ollut ristiriitoja, voimme olettaa, että myös suuremmalla aineistolla olisimme mahdollisesti saaneet samankaltaiset tulokset.

9 POHDINTA

Kehittämistyömme on kasvattanut ammatillista osaamistamme ja antanut meille uusia näkökulmia kommunikaation tärkeyteen ja tulevan ammattimme toteuttamiseen. Pääsimme opinnäytetyötä tehdessämme osaksi moniammatillista yhteisöä. Verkostoiduimme tukiviittomia käyttävien ammattilaisten kanssa. Puhetta tukevien kommunikaatiomenetelmien käyttö luovassa toiminnassa tuo paljon uusia ideoita ja avartaa käsitystä menetelmien mahdollisuuksista. Meidän lisäksemme tästä projektista oli iloa muillekin.

Vaikka kyselyissä saamamme aineisto ei ollutkaan laaja eikä sitä voida täysin yleistää, tulosten positiivisuus kuitenkin kertoo saavutettavan kulttuurin tarpeesta. Johtopäätösten luotettavuutta tukee vastaajien kokemus ja ammattitaito sekä vastausten yhdensuuntaisuus. Suurin osa kyselyyn vastanneista toivoi näkevänsä tukiviitottua teatteria enemmän tulevaisuudessa. Oletettavasti sille siis olisi kysyntää myös laajemmassa mittakaavassa.

Näytelmän käsikirjoituksessa ei millään tavalla selitetty sitä, miksi kaikki hahmot tukiviittovat. Yhdelläkään roolihahmolla ei ollut kielen ymmärtämisessä tai tuottamisessa vaikeuksia, joiden takia tukiviittomia olisi tarvittu. Tämän tarinan maailmassa tukiviittomat olivat osa kaikkien normaalia kommunikointia. Halusimme tehdä tästä kyseisestä puhetta tukevasta kommunikaatiomenetelmästä tavallisemman asian.

Jos tällaista tukiviitottua teatteria tehtäisiin enemmän, olisi hyvä pohtia sitä, miten vaihtoehtoiset kommunikaatiomenetelmät muuttavat tarinaa. Mikä tässä tarinassa ja sen maailmassa elävien olentojen suhde on tukiviittomiseen tai muuhun näytelmässä käytettävään kommunikaatiomenetelmään? Kannattaisiko käsikirjoituksen tukiviittomat päättää sittenkin hahmopohjalta? Millaisia valintoja näyttelijä mahdollisesti itse tekisi ja mitä juuri hänen hahmonsa puhuessaan korostaisi?

Teatterin vaikutuksesta kasvuun ja kehitykseen sekä tukiviittomien käyttömahdollisuuksissa olisi vielä paljon tutkittavaa. Tukiviitottu teatteri on kehittämisen arvoinen konsepti. Ei ole myöskään tarpeellista pitäytyä ainoastaan näytelmätaiteessa. Saavutettavuutta voisi kehittää kaikissa taiteen muodoissa, myös muita vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä hyödyntäen, sillä kulttuuri kuuluu kaikille.

LÄHTEET

- Andersson, L., & Lorentzon, E. (1992). *Teckenspråk: Cirkelledarutbildning*. Utbildningsförlaget Brevskolan.
- Anrew Lawrence-King. (2015). *Start Here: How to study Baroque Gesture & Historical Action*. Saatavilla 26.2.2022 <https://andrewlawrence-king.com/2015/11/30/start-here-how-to-study-baroque-gesture-historical-action/>
- Ayres, A. J., & Tapola, L. (2008). *Aistimusten aallokossa. Sensorisen integraation häiriö ja terapia*. PS-kustannus.
- Dialogikasvatus. (i.a.). *Papunet*. Saatavilla 24.3.2022 <https://dialogikasvatus.fi/material/papunet/>
- Eskola, J., & Vastamäki, J. (2010). Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1* (s. 26–44). (3. uud. p.). PS-kustannus.
- Ferm, U., & Thunberg G. (2008). Alternativ och Kompletterande Kommunikation (AKK). Teoksessa L. Hartelius, U. Nettelbladt, B. Hammarberg (toim.), & L. Lyons, *Logopedi* (s. 461–470). Studentlitteratur.
- Haaksilahti, T. (2012). Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiokeinot. Teoksessa M. Salonsaari, T. Haaksilahti, S. Laatikainen, P. Rainò, & U. Aunola (toim.), *Viiton ja ohjaan: Viittomakielen ohjaajan oppikirja* (s.145–156). Opetushallitus.
- Heinonen, S-L., & Suojala, M., (2001). Lapsi elää satua. Teoksessa S. Karppinen, A. Puurula, & I. Ruokonen (toim.), *Taiteen ja leikin lumous* (s.144–156). Finn lectura.
- Heister Trygg, B., Rautakoski, P., & Trygg, B. H. (2010). *Graafinen kommunikointi: Esineet, kuvat ja symbolit puhetta tukevassa ja korvaavassa kommunikoinnissa*. Kehitysvammaliitto.
- Huuhtanen, K. (2012). Mitä kommunikointi on? Teoksessa K. Huuhtanen (toim.), *Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa* (s.12–25). Kehitysvammaliitto.
- Jantunen, T. (2003). *Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen*. Finn Lectura.

- Jennigs, S. (1995). Introduction. Teoksessa Jennigs, S. (toim.), *Dramatherapy with children and adolescents* (s. 1–3). Routledge.
- Jokinen, M. (2000). Kuurojen oma maailma – kuurous kielenä ja kulttuurina. Teoksessa A. Malm (toim.), *Viittomakieliset Suomessa* (s. 79–101). Finn Lectura.
- Juhila, K. (i.a.-a). Laadullinen tutkimus ja teoria. Teoksessa Vuori, J. (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Saatavilla 3.4.2022 <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullinen-tutkimus-ja-teoria/>
- Juhila, K. (i.a.-b). Teemoittelu. Teoksessa Vuori, J. (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Saatavilla 3.4.2022 <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/>
- Jyväskylän yliopisto. (2021). *Laadullinen tutkimus*. Saatavilla 23.3.2022 <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/metelmapolkuja/metelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>
- Karppinen, S., Puurula, A., & Ruokonen, I. (2001). Esipuhe. Teoksessa S. Karppinen, A. Puurula, & I. Ruokonen (toim.), *Taiteen ja leikin lumous* (s. 6–12). Finn lectura.
- Landy, R. (1995). Landy, The dramatic world view: Reflections on the roles taken and played by young children. Teoksessa Jennigs, S. (toim.), *Dramatherapy with children and adolescents* (s. 7–27). Routledge.
- Lasanen, M. (2012a). Autismin kirjo. Teoksessa M. Salonsaari, T. Haaksilahti, S. Laatikainen, P. Rainò, & U. Aunola (toim.), *Viiton ja ohjaan: Viittomakielen ohjaaja oppikirja* (s. 83–91). Opetushallitus.
- Lasanen, M. (2012b). Kehitysvammaisuus. Teoksessa M. Salonsaari, T. Haaksilahti, S. Laatikainen, P. Rainò, & U. Aunola (toim.), *Viiton ja ohjaan: Viittomakielen ohjaaja oppikirja* (s. 66–71). Opetushallitus
- Lasanen, M. (2012c). Puheen ja kielenkehityksen ongelmia. Teoksessa M. Salonsaari, T. Haaksilahti, S. Laatikainen, P. Rainò, & U. Aunola (toim.), *Viiton ja ohjaan: Viittomakielen ohjaaja oppikirja* (s. 73–81). Opetushallitus

- Launonen, K., & Roisko, E. (2008). Viestinnän ja vuorovaikutuksen kuntoutushaasteet. Teoksessa P. Rissanen, T. Kallanranta, & A. Suikkanen (toim.), *Kuntoutus*. (s. 608–623). Duodecim.
- Laurén, S. (2006). Kielen sisäinen tulkkaus. Teoksessa N. Hytönen, T. Rissanen (toim.), *Käden käänneessä: Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä* (s. 199–225). Finn Lectura.
- Malm, A. & Östman, J. (2000). Viittomakieliset ja heidän kielensä. Teoksessa A. Malm (toim.), *Viittomakieliset Suomessa* (s. 9–32). Finn Lectura.
- Miettinen, L. & Risikko, M. (2021). *Kouluun kiinnittyminen erityisluokassa opettajan näkökulmasta* [Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto].
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-202104122319>
- Niemitalo-Haapola, E., Haapala, S., Ukkola, S., & Dindar, K. (2020). *Lapsen kielenkehitys: Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys*. PS-kustannus.
- Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Terveystieteiden tutkimuskeskuksen suositus. (12.10.2021). *Terveystieteiden tutkimuskeskuksen ja opetus- ja kulttuuriministeriön suositus opetuksen ja varhaiskasvatuksen järjestäjille koronavirusepidemian aikana*. Opetus- ja kulttuuriministeriö.
<https://okm.fi/documents/1410845/22330894/OKM+THL+suositus+-+opetus+ja+varhaiskasvatus+12.10.2021.pdf/0d87ccaa-86ca-eebf-0b72-0fea807fe9ef>
- Opetusministeriö (2005). *Viittomakielisten teatteripalveluiden kehittäminen*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:36.
- Oren, G. (1995). Dramatherapy with children who are trapped in their spontaneous play. Teoksessa Jennigs, S. (toim.), *Dramatherapy with children and adolescents* (s. 40 – 59). Routledge.
- Østern, A. (2001). Teatterin merkitys kautta aikojen lasten ja nuorten näkökulmasta. Teoksessa P. Korhonen, & A. Østern (toim.), *Katarsis: Draama, teatteri ja kasvatus* (s. 15–45). Atena.
- Papunet. (28.6.2019). *Muu viittomakommunikaatio*. Saatavilla 20.4.2022
<https://papunet.net/tietoa/muu-viittomakommunikaatio>
- Puurula, A. (2001). Kohti kokonaisvaltaista, kulttuurista taidekasvatusta: lapsi luovuuden lähteellä. Teoksessa S. Karppinen, A. Puurula, & I. Ruokonen (toim.), *Taiteen ja leikin lumous* (s.170–178). Finn Lectura.

- Ranta, S. (2021). *Kasvu juuret: Miten tuen lapsen oppimista ja hyvinvointia?* PS-kustannus.
- Riikonen, E. (2008). Mielenterveysongelmat. Teoksessa P. Rissanen, T. Kallanranta, & A. Suikkanen (toim.), *Kuntoutus*. (s. 158–166). Duodecim.
- Romski, M., & Sevcik, R. (2005). Augmentative Communication and Early Intervention: Myths and Realities. *Infants and young children*, 18(3), 174–185. http://depts.washington.edu/isei/iyc/romski_18_3.pdf
- Ruokonen, I. (2022). Ilmaisun monet muodot varhaislapsuuden kokonaisvaltaisessa pedagogiikassa. Teoksessa I. Ruokonen (toim.), & J. Aerila *Ilmaisun ilo: Käsikirja 0–8-vuotiaiden taito- ja taidekasvatukseen* (s. 19–33). PS-kustannus.
- Rusanen, S. (2001). Teatteri – huutolaislapsi suomalaisessa koulussa. Teoksessa P. Korhonen, & A. Østern (toim.), *Katarsis: Draama, teatteri ja kasvatus* (s. 47–60). Atena.
- Savolainen, L. (2000). Viittoman rakenne. Teoksessa A. Malm (toim.), *Viittomakieliset Suomessa* (s. 168–188). Finn Lectura.
- Yle (tuottaja). (11.1.2022). Tutustu tukiviittomiin: *Jänis ja kilpikonna*. [Video, TV-sarja]. Yle Areena. <https://areena.yle.fi/1-3858406>

LIITE 1. *Metsänvartijat*-näytelmän käsikirjotus

Ensimmäiset tukiviittomavalinnat

Lisäykset ja muutokset

Metsänvartijat

Henkilöt

TUISKU lapsi

KAINO lapsi

OPETTAJA

RANE luokkakaveri

LILLI luokkakaveri

KISSA pelin opastajahahmo

PAHIS vastustaja pelissä

PAHIKSEN APURI

PAHIKSEN APURI

1. kohta

OPETTAJA

Kukas osaa sanoa, **mitä** on **7+3**? (*Tuisku viittaa innokkaana. Muut pohtivat vastausta ankarasti.*) **Tuisku**.

TUISKU

Öö... Se on... Kysy **joltain muulta**. (*Kääntyy kysymään Lilliltä (mitä) ja viittaa uudestaan.*) Se on **14**.

OPETTAJA

Hyvä Tuisku. Mitäs sitten on **8-1**? (*Lapset miettivät ankarasti ja viittaavat.*) **Kaino**. (*Kaino tietää vastauksen, mutta ei saa sanottua, kun kaikki tuijottavat odottaen.*)

TUISKU

(*Tuisku kuiskaa Kainolle.*) **Sano** neljätoista. Se oli mullakin **oikein**.

KAINO

(*Hiljaa.*) **Seitsemän**.

OPETTAJA

Kaino, sinun täytyy **puhua** kovempaa tai opettaja **ei kuule**.

TUISKU

Se sanoi seitsemän. **Onko** se ope muka **seitsemän**?

OPETTAJA

Anna Kainon itse **vastata**. **Kaino**, mitä on **8-1**?

KAINO

Seitsemän.

OPETTAJA

Hyvä Kaino. Se on oikein. Muista puhua rohkealla äänellä. (nyt) Laskekaas kaikki seuraavaksi 6+4.

TUISKU

(Ranelle) Mikä sun nimi on? Ope, mikä ton nimi on? Mä en muista. Sulla on kiva reppu. Saanko mä kokeilla tätä?

OPETTAJA

Tuisku, koetapas keskittyä. Rauno, kerrotko meille, mitä on 6+4?

RANE

(ottaa repun itelleen) Älä koske mun reppuun!

TUISKU

Rauno! Mä muistinkin, että sun nimi on Rauno!

OPETTAJA

Rauno, 6+4? (Rauno laskee salaa sormista. Tuisku viittaa jälleen malttamattomana.)

RAUNO

Kahdeksan.

OPETTAJA

Hyvä yritys Rauno, vaikka ei ollut ihan oikein (pään pudistus). Lilli?

LILLI

Opettaja, 6+4 on kymmenen.

OPETTAJA

Hienoä Lilli. Kotitehtävänä harjoittelette kaikki yhteen ja vähennyslaskuja. Minä merkitsen jokaiselle sopivan tehtävän matematiikkakirjoihin. Nyt välitunnille!

2. kohta

TUISKU

Mitä leikitään? Heitetäänkö kärppyöriä? Leikitäänkö piilosta? Tai hippaa? Tai pallonheittoa?

LILLI

Leikitään hippaa! Rane (osoitus) on eka! (Lapset alkavat ottaa toisiaan kiinni. Kaino jää sivuun.)

TUISKU

Lällällä! Et saa mua kiinni!

LILLI

Ota kiinni, mandariini!

KAINO

(*Muut jäävät stilliin taustalle.*) Olis kiva päästä mukaan leikkiin, mutta en koskaan uskalla kysyä. Ne tietty ei haluaisi mua mukaan. Tai jos pääsisin mukaan ja sitten en saisi ketään kiinni? Tuisku on hyvä juoksija, se juoksee sairaan nopeesti. Mä varmasti kaatuisin ja sitten kaikki nauraisi mulle. Mitä jos vaan kysyis, pääsekö mukaan. Hui, en kyllä uskalla. (*Hippa jatkaa ja kaikki juoksevat pois lavalta.*)

3. kohta

TUISKU

(*Tuisku pelaa kännykkäpeliä, mutta hän ei onnistu pääsemään eteenpäin. Tuiskua ärsyttää ja hän on huonolla tuulella.*) Hyppää! Hyppää! Eikä!? Ei kai taas alusta! Miten tää oikein menee? Ärsyttävä peli! Kaikki muut on päässyt seuraavalle levelille. Mua ärsyttää, kun tää ei toimi. Tää puhelin on ihan tyhmä.

KAINO

(*Tuisku pelaa taustalla kännykkäpeliä.*) Mitäköhän Tuisku pelaa? Kuulostaa ihan Metsänvartijat kakkoselta. Mäki tykkään siitä pelistä, se on mun lempipeli! Olisipa kiva nähdä, missä kentässä Tuisku on. Ehkä mäkin voisin vähän pelata, kun ei oo muuta tekemistä.

TUISKU

(*Hermostuu peliin ja huomaa Kainon.*) Mitä sä pelaat?

KAINO

Metsänvartijat kakkosta.

TUISKU

Osaaks SÄ pelata sitä? Mä en millään onnistu tässä tyhmässä kentässä, jossa pitää selvittää arvotus.

KAINO

Joo, toi oli tosi vaikee. Mäkään en meinannut päästä siitä.

TUISKU

Ooksä jo päässyt tästä kentästä? Oikeesti? Mikä hahmo sä oot?

KAINO

Mä oon aina siinä se pupu.

TUISKU

Mä oon aina se koira. Musta se on paras. Se on kaikkein nopein. (*Jatkavat hetken pelaamista vierekkäin.*) Voisiks sä auttaa mua tässä? Pelattaisko yhdessä?

KAINO

Okei. (Hyppäävät pelin maailmaan. Peli esitellään tunnuskappaleella. Laulu+tanssi.)

Metsänvartijat 2 -laulu

On meillä täällä **Kotimetsä ihmeellinen,**
Missä kaikilla olo on niin **onnellinen.**
Sovussa elivät tontut ja haltijat,
sekä **eläimet,** ne kaikki metsänvartijat.

Kotimetsä täytyy **pelastaa,**
Rakkaus ja **valo** taas palauttaa.
Kissa-konkari on **oppaanamme.**
Nyt on aika **alkaa** suuri retki.
On vartijoilla **eppisin** hetki.
Pahan valta me täältä **karkotetaan.**

Mut kerran **hyökkäs Pahi**s Kotimetsään
Ja **kaikki** alkoi mennä **mönkään.**
Pahis kylvää **pelkoa,**
Mut **valo** se ei **siedä edes** pientä **tuikunpaloa.**

Kotimetsä täytyy **pelastaa,**
Rakkaus ja **valo** taas palauttaa.
Kissa-konkari on **oppaanamme.**
Nyt on aika **alkaa** suuri retki.
On vartijoilla **eppisin** hetki.
Pahan valta me täältä **karkotetaan.**

4. kohta

KISSA

Hei! Tervetuloa **Metsänvartiat** kaks peliin! **Kotimetsä** tarvitsee juuri **teitä.** Vain te pystytte **pelastamaan** Kotimetsän suurelta **tuholta.** Oletteko **valmiita** suureen seikkailuun?

KAINO ja TUISKU

Joo!

KISSA

Meidän pitää löytää reitti **pahiksen** luokse. Hän on vallannut Kotimetsässä olevan **linnan** ja lukinnut sen maailman vaikeimmin avattavalla **lukolla.** Meidän on saatava lukko **auki,** että pääsemme **taistelemaan** pahista vastaan. **Hännät** pystyyn ja **menoksi!**

TUISKU

Mitkä hännät? Meillä **ei ole** häntiä?

KISSA

Ai niin, teidän olette vielä ihmisiä! Valitkaa itsellenne sopiva pelihahmo tästä valikosta.

TUISKU

Mä (haluan) olla koira!

KISSA

Miau? Koira? Hmm... Oletko varma?

TUISKU

Joo, ihan varma!

KAINO

Mä (haluaisin) olla pupu.

KISSA

Selvä. Voitte valita tästä pelihahmollenne sopivat korvat ja hännät.

TUISKU

Vau! Mä haluan tän! Eiku tän! En osaa valita. Auttakaa mua! Kumpi olis parempi tää vai tää? (Yleisö valitsee sopivan hännän ja korvat.)

KAINO

Otanko mä nämä vai nämä korvat?

TUISKU

Kiitti avusta! Tää on ihan sairaan upee pelihahmo! Tällä mä voitan ihan varmasti! (Kainokin ihailee hahmoaan tyytyväisenä.)

KISSA

No niin, nyt olette valmiit peliin. Tässä on kartta (ensin yleisöön päin, sitte K ja T), josta näette, missä pahis lymyilee. (Tuisku on malttamaton eikä meinaa jaksaa keskittyä karttaan. Kissa pitää häntä paikallaan. Kaino tutkii karttaa.) Kaikki valmista? Lähdetään! (Kaikki kolme lähtevät eri suuntiin. Kissa ohjaa heidät lopulta oikeaan suuntaan.)

5. kohta

KISSA

Ensimmäinen kenttä vaatii äärimmäistä voimaa ja nopeutta. Reitti on täynnä vaarallisia örkkejä ja rotkoja ja tulimeriä. Yksikin harha-askele ja putoat rotkoon, tai hyppy liian aikaisin ja poltat korvantupsut tulipalloissa. Vain rohkeimmat ja vikkelimät hahmot selviävät tästä kentästä! Oletteko valmiit? (Kaino ja Tuisku molemmat epäilevät.)

KAINO

Mä en taida uskaltaa hypätä. Varmasti putoan rotkoon.

TUISKU

Ei tää aiemmin näin pelottavalta näyttänyt. Oonkohan mä kuitenkin tarpeeksi nopee?

KAINO

Tuisku, musta tuntuu, että sä jos joku selviät tosta. Sä oot meidän luokan paras juoksija.

TUISKU

Luuleksä, et mä oikeesti pystyisin tohon?

KAINO

Joo, mä oon varma.

TUISKU

Mä meen! *(Tuisku juoksee kenttää ja selvittää erilaisia esteitä Supermario-tyyliin, esimerkiksi hyppii tuoleille, limboaa riman ali, väistelee tulipalloja.)*

6. kohtaus

KAINO

Tuisku, sä olit tosi hyvä!

TUISKU

Niin olinkin! Hypin tasolta toiselle lentäen ja väistelin tulipallot näin ja näin ja näin. Edes hännänpää ei palanut! (pantomiimia, näyttää omaa häntäänsä)

KAINO

Mua jännitti ihan kauheasti katsoa sun menoa. Pelkäsin koko ajan, että puuttoat rotkoon.

TUISKU

Kyllä muakin pelotti, mutta sitten ajattelin, että kyllä mä pystyn siihen.

KISSA

Seuraavaksi ei riitä voimalla tai nopeudella. Seuraavassa kentässä teidän pitää ratkaista vaikea tehtävä. Tässä on teidän seuraava tehtävä. Teidän pitäisi löytää vihjeiden avulla lukkoon sopiva avain, että pääsette taistelemaan pahista vastaan ja pelastamaan Kotimetsän suurelta tuholta.

TUISKU

Mitä ihmettä nämä on? *(Tutkii laminoituja kuvia. Haistelee niitä ja kokeilee haukata. Tuisku hyppii lappujen päällä ja käärii yhden rullalle ja katsoo siitä ikään kuin kaukoputkesta.)* En suosittele valmistamaan näistä ruokaa eikä nämä oikein toimi liukureinakaan.

KAINO

Ootas vähän. Näissähän on kuvia. Mä luulen, että näillä kuvilla meille yritetään kertoa viesti. (Esittelee yleisölle kuvia kertoen, mitä missäkin kuvassa on. Pyytää välillä yleisöltä apua.)

TUISKU

Vau. Mä en olisi ikinä tajunnut tuota. Tosi siistiä! Mut miten ihmeessä me niiden kuvien avulla löydetään sitä avainta mistään. Just tämä kenttä on mulle tosi vaikea. En mä tajua miten tästä päästään eteenpäin.

KAINO

Hmm. Osaatteko te auttaa meitä? Missäköhän se avain voisi olla piilossa? (Avain löytyy yleisön auttamana.) Kiitos avusta! Mä tiesin, että me pystytään yhdessä ratkaisemaan tää arvoitus.

TUISKU

Sä oot tosi hyvä näissä arvotuksissa. Aina ei pärjääkään vaan juoksemalla kaikkein nopeiten. Joskus täytyykin pysähtyä miettimään.

KISSA

Nyt teillä on avain! Pelastetaan Kotimetsä!

7. Kohtaus

KISSA

Seuraavaksi avataan pahiksen linnan portti. Varoitan teitä, että pahis on tosi vihainen, kun tungemme linnaan ja estämme häntä tuhoamasta Kotimetsän.

KAINO

Hui! Pitäisiköhän kuitenkin lopettaa tähän. Mulla alkoi mahassa nipistää eikä jalat meinaa kantaa. Mua taitaa jännittää.

TUISKU

Kyllä muakin jännittää, mut me ollaan päästy näin pitkälle. (Tuiskun on ennistä vaikeampi pysyä paikallaan, kun häntä jännittää niin kovasti.)

KISSA

Tämä on vaikein kenttä. Haluatteko yrittää?

KAINO ja TUISKU

(Katsovat toisiinsa ja sitten yleisöön.) Uskalletaanko me yrittää? Joo, me halutaan voittaa pahis ja pelastaa Kotimetsä.

KISSA

Viimeisessä kentässä teillä on kolme yritystä eli voitte epäonnistua kaksi kertaa ja saatte yrittää uudestaan. (pitäskö lausetta vielä muotoilla?) Kun olette valmiit viimeiseen taisteluun, avatkaa portti avaimella.

TUISKU

Mennään.

8. kohta

(Tuisku ja Kaino avaavat yhdessä portin. Alkaa pahiksen musiikki ja pahis-tanssi.)

TUISKU

Vapise roisto! Täältä tullaan! *(Tuisku syöksyy taistelemaan pahista vastaan. Hän ei onnistu pääsemään pahiksen luokse, kun pahis onnistuu ”heittämään” Tuiskun maahan, jolloin Tuisku joutuu palaamaan alkuun.)* Ei onnistu. Pahis on liian voimakas.

KAINO

Kyllä me pystytään tähän. Meillä on vielä kaksi yritystä. Mä yritän seuraavaksi.

TUISKU

Kaino, varo! *(Kaino ei kuuntele vaan hyökkää pahista päin. Pahis onnistuu taas päihittämään Kainon.)*

KAINO

Nyt tiedän, miten me voidaan voittaa pahis. Pahis ei kestä valoa. Siksi sillä on koko ajan nuo aurinkolasit päässä ja tuo päivänvarjo. Mä hämään pahista niin, ettei se huomaa, kun sä käyt nappaamassa sen aurinkolasti pois. Mä luulen, että valo vie siltä voimat ja me voitetaan se.

TUISKU

Sä oot nero Kaino! Sun suunnitelma on timanttinen. Mennään ja pelastetaan Kotimetsä tuolta kauheelta Pahikselta. *(Viimeinen taistelu, jonka pahis häviää.)*

KISSA

Loistavaa työtä Kaino ja Tuisku! Selvititte jokaisen kentän Metsänvartijat 2-pelissä. Olette lähettäneet Pahiksen pois ja pelastaneet Kotimetsän ja kaikki sen asukkaat. Teidänlaisianne rohkeita sankareita tarvitaan. Kiitän teitä koko Kotimetsän väen puolesta.

9. kohta

(Pelin tunnusmusiikki alkaa soida. Tuisku ja Kaino luopuvat pelihahmoistaan ja palaavat todellisuuteen.)

KAINO

Sä teit sen Tuisku! Selvitit Metsänvartijat 2:n kaikki kentät.

TUISKU

En kyllä olisi onnistunut ilman sua. Kiitti avusta Kaino! Oli tosi kiva pelata sun kanssa.

KAINO

(Hämmentyneenä.) Ai, joo. Tota. Mustakin oli tosi kiva pelata sun kanssa. Mä tästä varmaan meenkin, jos sä haluat jatkaa vielä pelaamista.

TUISKU

Eiku me sovittiin kavereiden kanssa, että leikitään vielä yhdessä pihalla koulun jälkeen. Haluuskä tulla mukaan? Tykkääksä leikkiä hippaa?

KAINO

Ai mä? Mä en tiiä, oonksmä kovin hyvä hipassa.

TUISKU

Ei se haittaa! Jos sä et saa ketään kiinni, mä voin juosta hitaammin, et sä saat mut kiinni. Muut varmaan jo odottaa. Mennään! *(Muut lapset tulevat näyttämölle. Hippaleikki alkaa. Kaino on mukana.)*

LIITE 2. *Metsänvartijat*-taltiointi

<https://www.youtube.com/watch?v=wCUERB6pzOE>

LIITE 3. Saatekirje opettajille

Hyvä (koulun nimi) koulun opettaja

Olemme kolmannen vuoden tulkkiopiskelijoita Diakonia-ammattikorkeakoulusta ja mukana Katri Huovisen käsikirjoittamassa näytelmässä ”Metsänvartijat”, jossa käytetään tukiviittomia. Olemme tekemässä näytelmään liittyvää opinnäytetyötä, jonka aiheena on tukiviittomat ja niiden käyttö näytelmässä. Olemme tulossa esittämään näytelmän luokallenne ja haluaisimme saada sinulta palautetta tukiviitotun näytelmän toimivuudesta.

Toivoisimme kuulevamme ajatuksiasi ainakin seuraavan tyyppisistä asioista:

- Olivatko tukiviittomat toimivia, tukivatko ne näytelmää?
- Oliko näytelmän kieli selkeää ja ymmärrettävää erityisryhmille?
- Millaisia ajatuksia näytelmän seuraaminen herätti? Mitä kannattaisi tehdä toisin?

Mielellämme kuulemme myös lasten kommentteja. Olisi hienoa, jos pystyisit keskustelemaan esityksen jälkeen myös lasten kanssa ja poimimaan ylös heidän ajatuksiaan näytelmästä. Muut ajatukset ja oivallukset, sekä tietysti sinun palautteesi on myös lämpimästi tervetullutta. Kävisikö sinulle haastattelu 3.6. tai 4.6. klo 15-17 välisenä aikana? Haastattelu kestää noin puoli tuntia ja se pidetään Zoomissa. Mikäli näistä kumpikaan ei käy, voimme sopia toisen ajankohdan.

Kiitos jo etukäteen. Toivottavasti nautitte näytelmästä!

Ystävällisin terveisin

Annu-Elina Erkkilä & Elviira Ruoho

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Turun-kampus

LIITE 4. Tutkimuskirje tulkeille

Hei (tulkin nimi)!

Olemme neljännen vuoden tulkkiopiskelijoita Turun Diakonia-ammattikorkeakoulusta ja mukana Katri Huovisen käsikirjoittamassa näytelmässä. Olemme tekevässä näytelmään liittyvää opinnäytetyötä, jonka aiheena on tukiviittomat ja niiden käyttö näytelmässä. Saat tämän viestin, sillä toivoisimme sinulta palautetta tukiviittotun näytelmämme toimivuudesta. Olisiko sinun mahdollista auttaa meitä tässä? Vastaukset ovat anonyymejä ja niitä käsitellään luottamuksellisesti.

Olemme valinneet alkuperäisestä videosta 10 minuutin pätkän, jonka perusteella toivoisimme sinulta vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Montako kertaa viikossa arvioisit käyttäväsi tukiviittomia?

melkein joka päivä

muutaman kerran viikossa

kerran viikossa tai harvemmin

2. Oliko näytelmä mielestäsi selkeä?

3. Olivatko tukiviittomat mielestäsi toimivia?

4. Uskotko, että viittomien käyttö tukee ymmärtämistä näytelmässä?

5. Onko sinulla muita ajatuksia tukiviittomien käytöstä teatterissa?

Esim. Onko tukiviittomista mielestäsi hyötyä teatteriesityksissä tai oletko nähnyt aiemmin tukiviittottua teatteria.

Linkki videoon:

Olisimme todella kiitollisia antamastasi palautteesta. Mukavaa loppusyksyä! 😊

Ystävällisin terveisin

Annu-Elina Erkkilä

Elviira Ruoho

Teea Salmi